

SVEUČILIŠTE U ZAGREBU
FILOZOFSKI FAKULTET
ODSJEK ZA INFORMACIJSKE I KOMUNIKACIJSKE
ZNANOSTI
ODSJEK ZA PEDAGOGIJU

ANA GARIĆ

**DOPRINOS ARHIVA ODGOJU I
OBRAZOVANJU**

DIPLOMSKI RAD

Zagreb, rujan 2014.

SVEUČILIŠTE U ZAGREBU
FILOZOFSKI FAKULTET
ODSJEK ZA INFORMACIJSKE I KOMUNIKACIJSKE
ZNANOSTI
ODSJEK ZA PEDAGOGIJU

ANA GARIĆ

**DOPRINOS ARHIVA ODGOJU I
OBRAZOVANJU**

DIPLOMSKI RAD

Mentori:

prof. dr. sc. Hrvoje Stančić

prof. dr. sc. Marko Jurčić

Zagreb, rujan 2014.

Sadržaj:

1. Uvod.....	3
2. Teorijski dio	5
2.1. Arhivska pedagogija – trend suvremene arhivistike u svijetu.....	5
2.1.1. Britanski nacionalni arhiv (British National Archives).....	6
2.1.2. Američki nacionalni arhiv (National Archives of the United States)	13
2.1.3. Australijski nacionalni arhiv (National Archives of Australia).....	16
2.2. Prijedlog definicije termina <i>arhivska pedagogija</i>	19
3. Empirijski dio.....	25
3.1. Određenje problema istraživanja.....	25
3.1.1. Predmet i cilj istraživanja	25
3.1.2. Hipoteze istraživanja	26
3.2. Provođenje istraživanja	26
3.2.1. Način provođenja istraživanja	26
3.2.2. Uzorak	27
3.2.3. Postupci i instrumenti.....	27
3.2.3.1. Analiza sadržaja mrežnih stranica državnih arhiva u Hrvatskoj	27
3.2.3.2. Anketni dio istraživanja	28
3.2.3.3. Ravnatelji i ostali zaposlenici u arhivu	28
3.2.3.4. Učitelji i nastavnici.....	29
3.2.3.5. Učenici	30
4. Rezultati i rasprava.....	31
4.1. Rezultati istraživanja – ravnatelji arhiva	31
4.2. Rezultati istraživanja – zaposlenici arhiva	37
4.3. Rezultati istraživanja – učitelji i nastavnici.....	39
4.4. Rezultati istraživanja – učenici	42
5. Zaključak istraživanja	46
5.1. Prijedlozi za razvoj područja arhivske pedagogije u Hrvatskoj	47
6. Zaključak: Doprinos arhiva odgoju i obrazovanju	49
Sažetak	53
Abstract	53
7. Popis literature.....	54
7. 1. Dodatni izvori.....	57

1. Uvod

Arhiv kao specifična javna, baštinska, kulturna i informacijska institucija ima značajan obrazovni potencijal koji valja prepoznati i iskoristiti. Obrazovni potencijal arhiva može se promatrati kroz različite mogućnosti i načine učenja iz arhivskog gradiva, čime se obogaćuje obrazovno iskustvo onih koji uče¹. Taj obrazovni potencijal arhiva već je prepoznat u svijetu i ostvaruje se kroz razne obrazovne sadržaje i aktivnosti koje arhivi nude učenicima, studentima, učiteljima i profesorima, te surađujući s navedenim subjektima usavršavaju svoju obrazovnu ponudu. U suvremenom informacijskom društvu informacijska pismenost, kao skup sposobnosti koje pojedincu omogućuju oblikovanje vlastite informacijske potrebe, pronalaženje i evaluaciju informacijskih izvora te korištenje informacija iz tih izvora u različite svrhe, predstavlja vrlo važnu kompetenciju kojom pojedinac postaje samostalan „učenik“ u kontekstu cjeloživotnog učenja.² Korištenje arhivskog gradiva zasigurno može pridonijeti razvoju informacijske pismenosti te postati dio nje. Aspekt informacijske pismenosti upravo ukazuje na značajnost obrazovnog potencijala arhiva u suvremenom društvu.

Danas se sve više arhivi otvaraju javnosti te se trude da usluge koje oblikuju za svoje korisnike, njima budu vidljivije i dostupnije. „Potrebe suvremenog informacijskog društva nameću arhivima sve širi okvir djelovanja koji u mnogome nadilazi puko čuvanje gradiva i uobičajene usluge istraživačima i korisnicima. Od arhiva se sve više traži da se u oblikovanju svojih usluga usmjere na posebne zahtjeve i interese svoje sredine.“³ Sve je više različitih korisnika arhiva, a među njima su i učenici školskog uzrasta jer je „proteklih desetljeća naglašen trend otvaranja prema odgoju i obrazovanju te kulturnim djelatnostima i programima u sredini u kojoj arhivi djeluju.“⁴

Paradigma dostupnosti arhivskog gradiva stavlja korisnika u središte i naglašava njegove specifične potrebe.⁵ Učenike, studente, učitelje i profesore može se promatrati kao posebnu korisničku skupinu koja ima svoje specifične potrebe u odnosu na arhivsko gradivo. S pravom se može postaviti pitanje koliko je arhivsko gradivo doista „dostupno“ toj korisničkoj skupini. Činjenica je da se arhivi u inozemstvu sve više otvaraju obrazovnom

¹ Primjerice: učenici, studenti, učitelji, odrasle osobe.

² Introduction to information literacy. / Association of college and research libraries. [2013]. URL: <http://www.ala.org/acrl/issues/infolit/overview/intro> (9. 9. 2013.).

³ Čosić, S., Lemić, V. Rad arhiva u uvjetima suprotstavljenih utjecaja: država – društvo – korisnici // Arhivski vjesnik 49(2006), str. 7-19.

⁴ Ivanović, J. Priručnik iz arhivistike : 1. dio. Zagreb : Hrvatski državni arhiv, 2010.

⁵ Menne-Haritz, A. Access – the reformulation of an archival paradigm. // Archival Science. Vol. 1, 1(2001), str. 57-82. URL: <http://staff-www.uni-marburg.de/~mennehar/publikationen/access.pdf> (21. 5. 2013.).

sustavu kako boljim povezivanjem i suradnjom s njime tako i razvojem elektroničkih didaktičkih materijala. Na taj način oni ne samo da čine arhivsko gradivo dostupnim učenicima, nego i ostvaruju svoj obrazovni potencijal.

Kako bih istaknula mogućnost doprinosa arhiva odgoju i obrazovanju, najprije ću predstaviti istraživanje „Otvorenost hrvatskih arhiva prema odgojno-obrazovnom sustavu“ koje sam provela u rujnu 2013. godine i predstavila na VI. Kongresu hrvatskih arhivista u suradnji s mentorom prof. dr. sc. Hrvojem Stančićem. Kongres je održan u listopadu 2013. godine u Opatiji, a tema kongresa bila je „Arhivi i politika“. Istraživanje smo predstavili u programskoj cjelini „Arhivi i civilno društvo“. Napominjem da je istraživanje prvotno provedeno kao dio ovoga diplomskoga rada, ali s obzirom da je bilo izloženo na Kongresu, objavljeno je u Zborniku radova sa stručnoga skupa, 4. kongres hrvatskih arhivista „Arhivi i politika“⁶. Također, dio istraživanja predstavljen je na 17. Seminaru Arhivi, Knjižnice, Muzeji: Mogućnosti suradnje u okruženju globalne informacijske infrastrukture.⁷

Predmet istraživanja ovoga diplomskoga rada bilo je ispitivanje stanja u Hrvatskoj po pitanju otvorenosti hrvatskih državnih arhiva prema odgojno-obrazovnom sustavu. Stoga je metodama analize, anketnog ispitivanja i sinteze provedeno istraživanje u arhivima na nacionalnoj razini, kojim su se ispitali postojanje obrazovnih aktivnosti i sadržaja namijenjenih učenicima osnovnih i srednjih škola, osobni stavovi zaposlenika u arhivima te njihova motivacija za razvoj takvih aktivnosti i sadržaja. Osim arhivista, u istraživanju su ispitani i učenici viših razreda iz triju osnovnih škola u Zagreb. Time se željelo utvrditi učeničko znanje i svijest o arhivu kao ustanovi. Također, anketirani su učitelji i nastavnici, čime su istraženi njihovi stavovi o tome koliko oni koriste arhive i arhivsko gradivo prilikom planiranja i pripreme nastave. Isto tako istraženi su stavovi učitelja i nastavnika o učeničkom poznavanju arhiva kao i o važnosti obrazovnog potencijala arhiva. Svi ispitani aspekti u ovom istraživanju pružaju informaciju o otvorenosti hrvatskih arhiva prema školama.

U radu ću izdvojiti i najbolje primjere arhiva u svijetu i njihove odgojno-obrazovne aktivnosti predstavljene u istraživanju „Obrazovne aktivnosti arhiva u online okruženju“⁸.

Također, definirat ću pojmove *arhivska pedagogija* i *arhivski pedagog* kao oblike proširenja suvremene arhivske djelatnosti. Definiranjem tih pojmova obrazovni će se

⁶ Stančić, H.; Garić, A. Otvorenost hrvatskih arhiva prema odgojno-obrazovnom sustavu. // Arhivi i politika, Hrvatsko arhivističko društvo, Opatija, 2013, str. 209-240.

⁷ Stančić, H.; Garić, A. Arhivska pedagogija, 17. Seminar Arhivi, Knjižnice, Muzeji, Poreč, 27.-29. studeni 2013, rkp. 5 str. u tisku.

⁸ Stančić, H.; Garić, A.; Stanković A. Archival Educational Activities in the Online Environment, APEX – Building Infrastructures for Archives in a Digital World, Dublin, 26.-28. lipanj 2013., rkp. 25 str. u tisku.

potencijal arhiva staviti u kontekst u kojem se on može maksimalno razviti i ostvariti. Istaknut ću i prijedloge za razvoj arhivske pedagogije u Hrvatskoj.

Na kraju ću dati zaključak cijeloga rada u kontekstu doprinosa arhiva odgoju i obrazovanju.

2. Teorijski dio

2.1. ARHIVSKA PEDAGOGIJA – TREND SUVREMENE ARHIVISTIKE U SVIJETU

Arhivska pedagogija danas predstavlja suvremeni oblik proširenja arhivske djelatnosti. Iako nije pronađena niti jedna definicija tog pojma, uočene su mnoge obrazovne aktivnosti i sadržaji koje arhivi, u Europi i šire u svijetu, posebno pripremaju za učenike i njihove učitelje. Ti arhivi su se tako pretvorili u značajna obrazovna središta u kojima učenici i učitelji mogu obogatiti svoja iskustva učenja i poučavanja. Osim arhiva, za ovo područje su se u SAD-u zainteresirali i obrazovni stručnjaci koji su temi korištenja primarnih izvora u nastavi posvetili mnogo radova. Julia Hendry ističe kako je 2006. godine u ERIC-ovoj (Educational Resource Information Center) bazi podataka⁹ postojalo 452 članaka, objavljenih od 2000. do 2005. godine, koji su sadržavali opisnik (engl. descriptor) *izvorno gradivo* (engl. primary sources)¹⁰. Za potrebe ovog istraživanja ponovljen je isti eksperiment koristeći zasebnu kategoriju *posljednjih pet godina*, tj. za razdoblje od 2009. do 2013. godine. U toj kategoriji je pronađen 901 članak. Iz toga je jasno vidljivo da se broj članaka koji se bave izvornim gradivom u posljednjih pet godina udvostručio u odnosu na prethodno ispitano razdoblje.

Istraživanjem „Obrazovne aktivnosti arhiva u online okruženju“¹¹, koje sam provela i izložila na konferenciji APEX koja se održala u lipnju 2013. u Dublinu zajedno s prof. dr. sc. Hrvojem Stančićem i kolegicom Anom Stanković, prikazali smo različite prakse arhiva u Europi po pitanju obrazovnih aktivnosti koje nude učenicima i učiteljima. Utvrđeno je da šest europskih državnih arhiva, od njih 51, objavljuju na svojim mrežnim stranicama posebno pripremljene didaktičke materijale, interaktivne i one s mogućnošću ispisa, namijenjene učenicima. Ti materijali uključuju: različite vrste digitaliziranoga gradiva (tekstualno gradivo, fotografija, zvučni zapisi, video materijali), radne listiće na temelju kojih se gradivo može proučavati i interpretirati, igre i sl. Mnogi arhivi pripremaju posjete i radionice za učenike u

⁹ ERIC, <http://eric.ed.gov/> (Posljednji pristup: 11. 9. 2013.)

¹⁰ Hendry, J. Primary sources in K-12 education : opportunities for archives. // The american archivist. Vol. 70, 1(2007), str. 114-129. URL: <http://archivists.metapress.com/content/v674024627315777/?p=e7a5336f62f54f91afe202cdaf36a755&pi=3> (31. 1. 2013.).

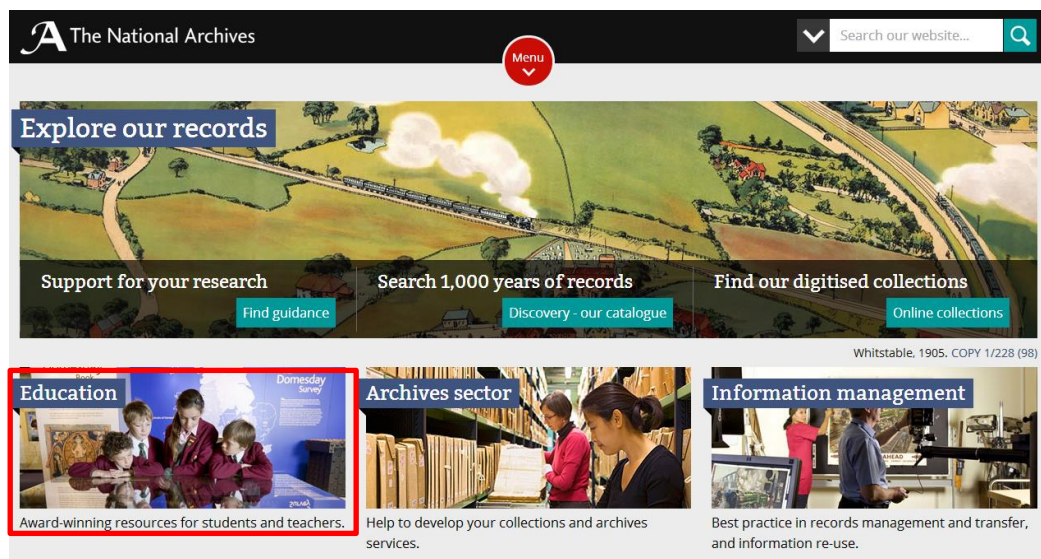
¹¹ Stančić, H.; Garić, A.; Stanković A. Archival Educational Activities in the Online Environment, APEX – Building Infrastructures for Archives in a Digital World, Dublin, 26.-28. lipanj 2013., rkp. 25 str. u tisku.

skladu s njihovom dobi i interesima, u samom arhivu ili u školi. Primjerice, u Sloveniji je 2012. godine objavljena knjiga „Miška mica v arhivu“ koja mlađim učenicima, na njima primjeren način, približava pojam arhiva i arhivske djelatnosti. Na temelju knjige napravljen je i igrokaz za djecu.¹²

Kao najbolji europski primjer u istraživanju „Obrazovne aktivnosti arhiva u online okruženju“ izdvojen je Britanski nacionalni arhiv (British National Archives), a uz njega istaknuti su i Američki nacionalni arhiv (National Archives of the United States) i Australški nacionalni arhiv (National Archives of Australia) kao primjeri dobre prakse na svjetskoj razini. U nastavku rada detaljnije će biti opisani dijelovi mrežnih stranica izdvojenih arhiva (britanski, američki i australski), koji su posvećeni obrazovnim aktivnostima. Iako su analizu mrežnih stranica proveli autori u spomenutom istraživanju, samostalno ću ponoviti analizu i opis zbog dinamičnog online okruženja s ciljem prikazivanja recentnijeg stanja i informacija.

2.1.1. Britanski nacionalni arhiv (British National Archives)

Na početnoj mrežnoj stranici Britanskog nacionalnog arhiva¹³ (vidi sliku), uz kategorije „Explore our records“ (hrv. istražite naše zapise), „Archives sector“ (hrv. arhivski sektor) i „Information management“ (hrv. upravljanje informacijama), nalazi se i kategorija „Education“ (hrv. obrazovanje).

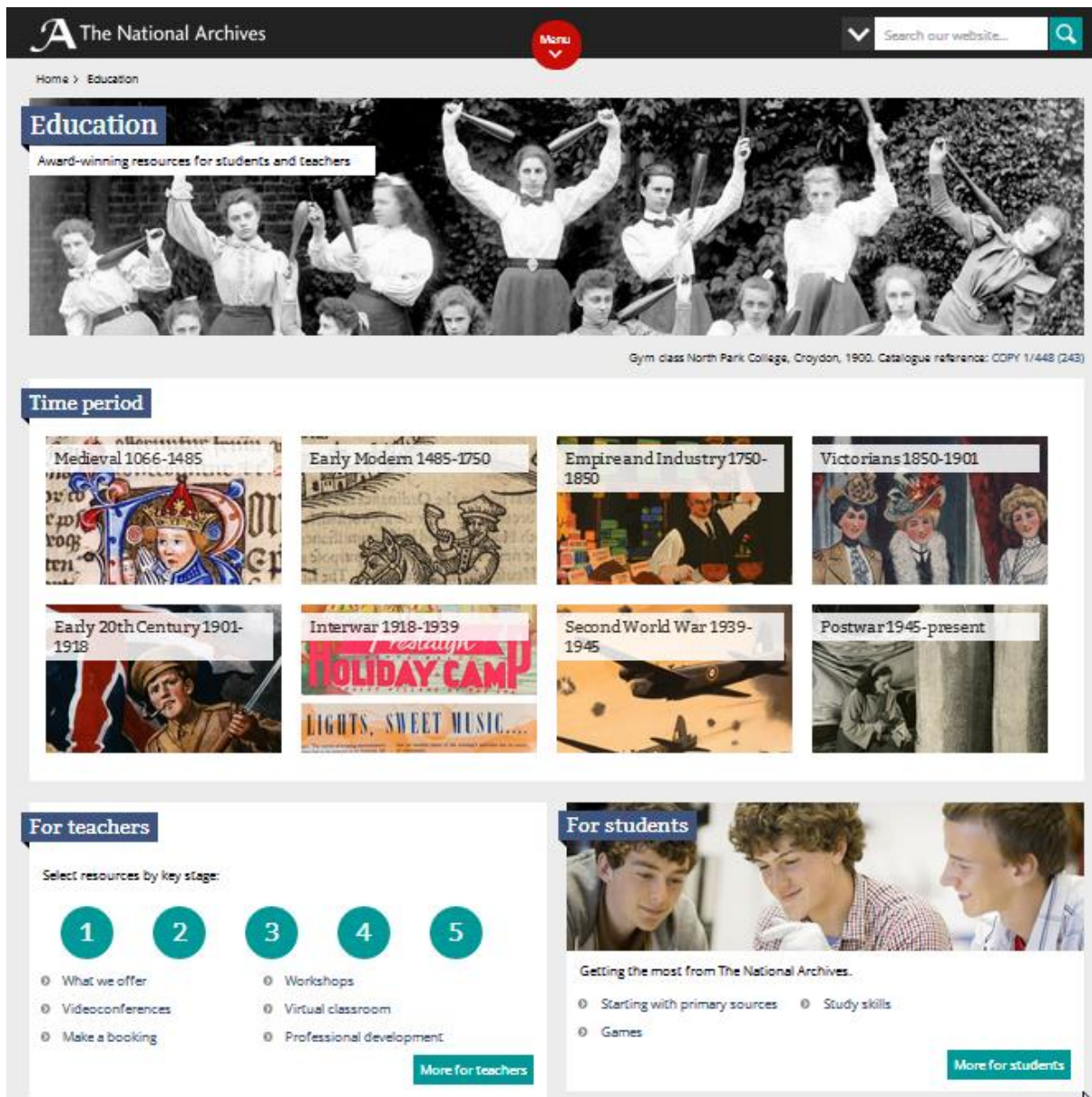

Slika 1: The National Archives (početna mrežna stranica)

¹² Miška mica je mejnik v arhivskem pedagoškem delu. / Zgodovinski arhiv Celje. [2013.]. URL: <http://www.zac.si/2012/5/31/miska-mica-jo-bo-ob-mednarodnem-arhivskem-dnevu-zbrislala-iz-arhiva-v-narodni-dom/> (9. 9. 2013.).

¹³ The National Archives. URL: <http://www.nationalarchives.gov.uk/> (17. 6. 2014.).

Pod kategorijom „Education“ mogu se pronaći različiti sadržaji organizirani u potkategorije „Topics“ (hrv. teme), „Lessons“ (hrv. lekcije), „Workshops“ (hrv. radionice), „Videoconferences“ (hrv. videokonferencije), „Virtual classroom“ (hrv. virtulana učionica), „Professional development“ (hrv. profesionalni razvoj), „For teachers“ (hrv. za nastavnike) i „For students“ (hrv. za učenike). Zadržat ću se na posljednje dvije potkategorije namijenjene posebno nastavnicima i posebno učenicima.

Slika 2: The National Archives, Education

Izdvojena potkategorija „For teachers“ predstavlja nastavnicima polazište za pronalaženje njima relevantnih sadržaja i bolje snalaženje na mrežnoj stranici koja je ionako

jasno i pregledno strukturirana. Također, Britanski nacionalni arhiv se na taj način izravno obraća nastavnicima šaljući im poruku „imamo nešto za vas“ kao što i stoji na stranici da Arhiv podržava poučavanje nastavnika i želi s njima podijeliti znanje o radu s arhivskim gradivom (izvornim dokumentima) u učionici, ali i upoznati ideje i iskustva samih nastavnika.¹⁴ Između ostalog, nastavnici mogu pronaći informacije o vrstama sesija u kojima škole mogu sudjelovati u suradnji s Arhivom (radionice u arhivu, virtualna učionica, videokonferencije, radionice za učenike s posebnim potrebama), informacije o načinima prijave za različite sesije, opise radionica za učenike, pripremljene tematske jedinice uz prijedloge aktivnosti za rad s učenicima i digitalizirano arhivsko gradivo, i sl.

Za sve obrazovne aktivnosti u Britanskom nacionalnom arhivu zadužena je obrazovna služba (engl. „Education Officers“). Zanimljivo je da su za određene radionice angažirani i glumci koji glume važne povijesne ličnosti ili pripovijedaju priču učenicima¹⁵. Obrazovna služba posebno je za nastavnike, u suradnji sa stručnjacima sa sveučilišta i arhivistima, razvila program za profesionalni razvoj koji nastavnicima omogućuje pristup jedinstvenim zbirkama, potiče na osmišljavanje novih aktivnosti za učenike, a u konačnici doprinosi njihovom cjeloživotnom obrazovanju.

¹⁴ The National Archives, Education, For teachers: Find out more about the services, sessions and resources available for teachers from The National Archives. We want to support your teaching and share expertise on working with original documents in the classroom. If you have ideas you would like to pursue, or if you use documents with your students and would like to share your experiences, feel free to contact us. URL: <http://www.nationalarchives.gov.uk/education/for-teachers.htm> (17. 6. 2014.).

¹⁵ The National Archives, Education, Sessions for schools, Actors in the Archives. URL: <http://www.nationalarchives.gov.uk/education/teachers/actors.htm> (17. 6. 2014.).

The National Archives

You are here: [Home](#) > [Education](#) > [For teachers](#)

For teachers

Find out more about the services, sessions and resources available for teachers from The National Archives.

We want to support your teaching and share expertise on working with original documents in the classroom. If you have ideas you would like to pursue, or if you use documents with your students and would like to share your experiences, feel free to [contact us](#).

Sessions for schools

All you need to plan and book a taught session with us.

What we do

How we use original sources to deepen students' understanding of history.

Connect with us

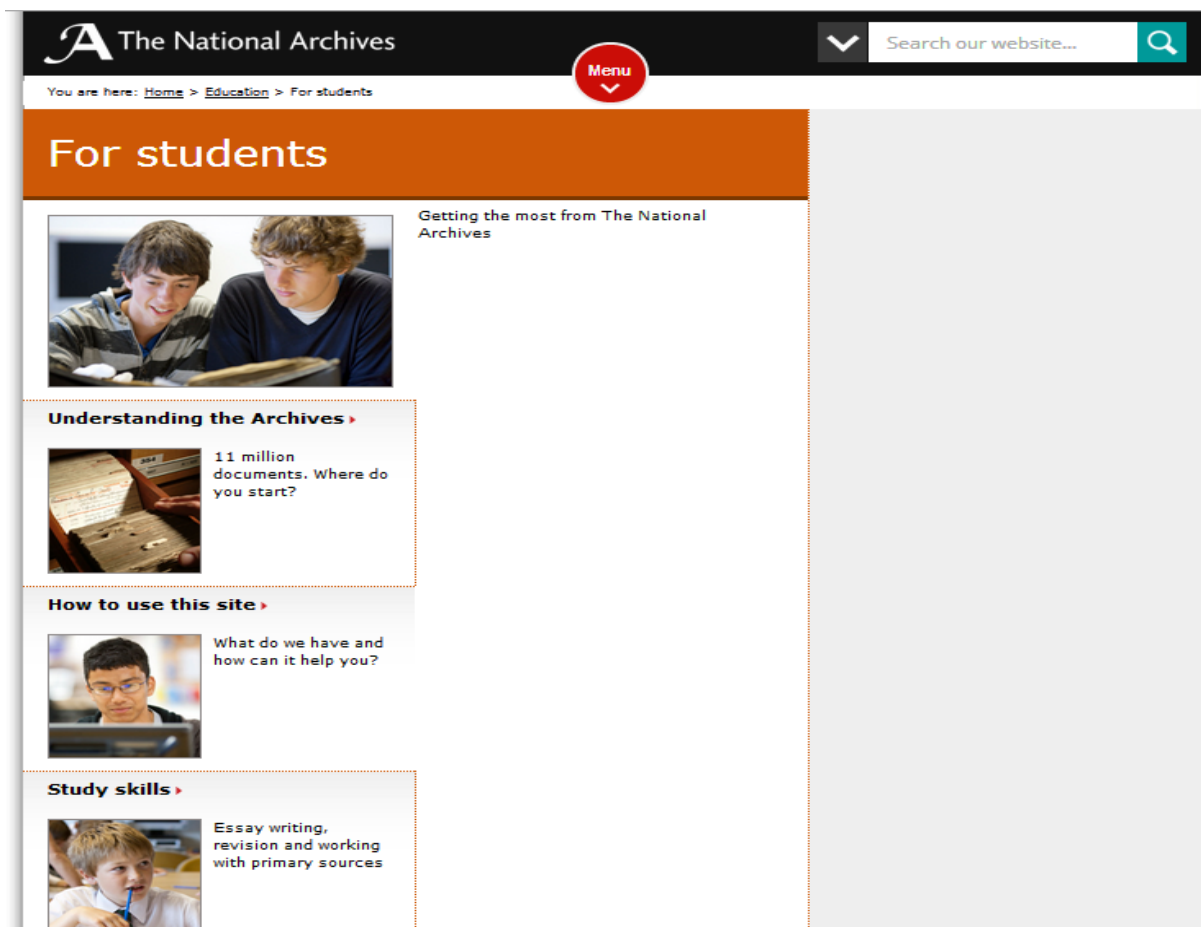
Explore our archives through Flickr, Twitter, Pinterest and more.

Slika 3: The National Archives, Education, For teachers

U potkategoriji „For students“ (hrv. za učenike), učenici i studenti mogu pronaći različite korisne sadržaje koji su osim odgojno-obrazovnog i zabavnog karaktera. Među istaknutim sadržajem, učenicima i studentima je na mrežnim stranicama Britanskog nacionalnog arhiva najprije predstavljena i objašnjena posebnost rada s arhivskim gradivom gdje stoji da je arhivsko gradivo, odnosno primarni izvor onaj izvor koji pruža informaciju o određenom vremenskom razdoblju iz prve ruke.¹⁶ Učenike i studente se zatim upućuje da prilikom rada s arhivskim gradivom moraju promišljati o različitim pitanjima, poput – Koja je ovo vrsta izvora?, Tko je, kada i zašto stvorio taj izvor?, Koliko je izvor pouzdan i koja su mu ograničenja? Koje su ključne riječi vezane uz izvor i koje je njihovo značenje? Kakvu poruku i vrijednosti šalje sadržaj izvora? Kako se sadržaj izvora može povezati s povijesnim razdobljem u kojem je nastao? i sl., kako bi arhivsko gradivo mogli primjereno identificirati i

¹⁶ The National Archives, Education, For students, Working with records, URL: <http://www.nationalarchives.gov.uk/education/students/working-with-records/> (28. 7. 2014.)

razumjeti.¹⁷ Također, na mrežnim stranicama Arhiva nalaze se i upute za pisanje eseja i za samostalno istraživanje arhivskog gradiva.

Slika 4: The National Archives, Education, For students

Obrazovna služba učenicima i studentima nudi mogućnost učenja iz arhivskog gradiva putem „virtualne učionice“ (engl. virtual classroom). Virtualna učionica je još jedno obrazovno sredstvo kojim Britanski nacionalni arhiv omogućuje učenicima i studentima da proučavaju digitalizirano arhivsko gradivo, međusobno komuniciraju i razmjenjuju ideje te postavljaju pitanja. Virtualne učionice su zapravo virtualne lekcije tematski određene, namijenjene različitom uzrastu te traju jedan ili dva sata, a dostupne su uglavnom kroz čitavu godinu. Osim što su dostupne virtualno, te iste lekcije mogu se obraditi kao radionice u arhivu ili videokonferencije u učionicama.¹⁸

¹⁷ Isto kao 20

¹⁸ The National Archives, Education, Education sessions and resources, URL: <http://www.nationalarchives.gov.uk/education/sessions-and-resources/?resource-type=virtual-classroom> (28. 7. 2014.)

The National Archives

Home > Education > Education sessions and resources

Virtual classrooms

Students interact in a live virtual classroom session led by an Education Officer from The National Archives. They examine and annotate high quality digital images of original documents, and exchange ideas and ask questions via microphone and the chat-box.

Filter by All time periods All key stages Virtual classroom Remove all filters

All virtual classrooms

Showing 11 resources

Session we teach

PEOPLE'S CHARTER.
DR. J. TAYLOR

Chartism on trial
Tags: empire-and-industry, ks5, videoconferences, virtual classrooms, workshops

Session we teach

Did people take Magna Carta seriously?
Tags: ks3, medieval, virtual classrooms

Session we teach

G. R. PROCLAMATION.
WHEREAS, in the City of Dublin and County of Dublin certain evilly disposed persons and associations, with the intent to subvert the sovereignty of the Crown in Ireland, have assembled, armed with arms of violence, and have with deadly weapons

Easter Rising 1916
How justified was Britain's response?
Tags: early-20th-century, ks5, videoconferences, virtual classrooms, workshops

Session we teach

Session we teach

Session we teach

Slika 5: The National Archives, Education, Virtual classrooms

Posebno za učenike osnovnih škola, izrađena je mrežna stranica „Victorians“¹⁹ na kojoj učenici mogu pronaći digitalizirano arhivsko gradivo (uglavnom fotografije, plakate i digitalizirane slike, rukopisi, povelje, digitalizirani predmeti, karte i sl.), iz viktorijanskog razdoblja podijeljeno na šest cjelina (Kraljica Viktorija, Djetinjstvo, Žene, Velika izložba, Britansko kraljevstvo, Lokalna povijest). Svaka cjelina popraćena je videom u kojem se učenike navodi da arhivsko gradivo proučavaju u četiri koraka – Look (hrv. pogledaj), Ask (hrv. pitaj), Conclude (hrv zaključiti), Expand (hrv. proširi i poveži). Učenicima je objašnjeno da arhivsko gradivo mogu proučavati od kojeg god koraka žele te su im za svaki korak ponuđena pitanja ili upute na temelju kojih mogu učiti iz danoga gradiva. Ova četiri koraka predstavljaju način kojim bi učenici trebali pristupati arhivskom gradivu. Iako se na prvi pogled čine kao formula za razmišljanje, što može dovesti do zaključka da su ti koraci ograničavajući te da ometaju učenike u kreativnom i kritičkom promišljanju, ipak oni su

¹⁹ The National Archives, Education, Victorians, URL: <http://apps.nationalarchives.gov.uk/victorians/> (28. 7. 2014.)

dovoljno općeniti i ostavljaju prostor za sva pitanja koja se mogu postaviti s obzirom na specifikum arhivskog gradiva te navode učenike da kritički pristupe izvorima i povežu nova znanja s prethodnim.

The Victorians Learn to work like a historian

START HERE

My notebook (0)

- Queen Victoria
- Childhood
- Women
- The Great Exhibition
- British Empire
- Local History

Find out how to use sources to investigate the past

Resources for teachers
Teacher's notes and interactive whiteboard activities

Slika 6: The National Archives, Education, Victorians

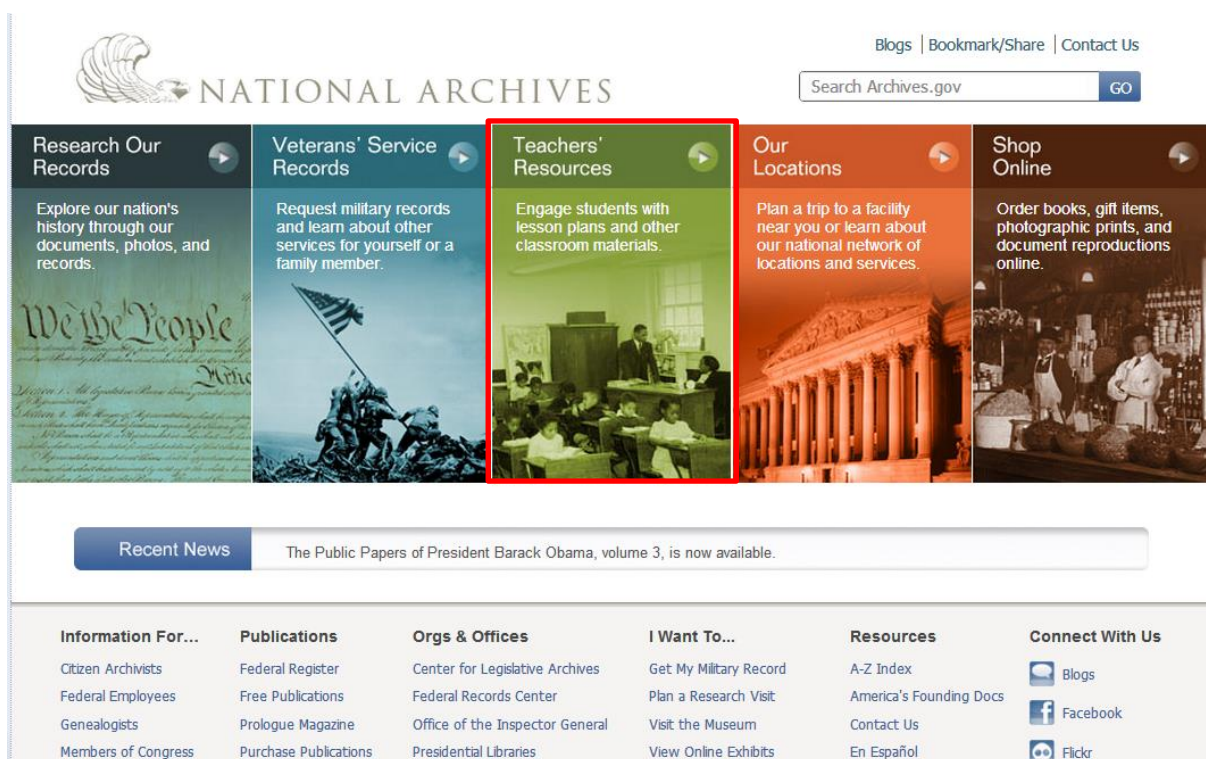
Na mrežnim stranicama Britanskog nacionalnog arhiva nalazi se i dvadesetak igara tematski kreiranih prema određenom povijesnom razdoblju ili događaju. Igre mogu privući učenike da posjećuju i koriste mrežne stranice arhiva, da se zabave i ponove gradivo.

Iz svega navedenog vidljivo je da Britanski nacionalni arhiv pridaje veliku pažnju tome da omogući učenicima i studentima pristup arhivskom gradivu, posebno pripremljenom za njih, što eksplicitno i ističu: „Vjerujemo da školskoj djeci treba omogućiti pristup originalnim izvorima jednako kao što je to omogućeno profesionalnim istraživačima i povjesničarima. To produbljuje njihovo razumijevanje o tome kako se konstruira znanje o prošlosti te im pokazuje kako povjesničari utječu na „stvaranje“ povijesti i potiče ih na samostalno istraživanje, propitivanje različitih mišljenja i učenje kako razlikovati konfliktne

interpretacije u medijskom društvu dvadeset i prvog stoljeća. To je za nas uzbudljivo, inspirirajuće i zabavno.²⁰

2.1.2. Američki nacionalni arhiv (National Archives of the United States)

Najbolji arhiv na svjetskoj razini, prema istraživanju „Obrazovne aktivnosti arhiva u online okruženju“, je Američki nacionalni arhiv (National Archives of the United States). Jednako kao i kod Britanskog nacionalnog arhiva, već na početnoj mrežnoj stranici Američkog nacionalnog arhiva²¹ izdvojena je poveznica pod nazivom „Teachers' Resources“ (hrv. izvori za nastavnike) koja vodi do različitih materijala koje nastavnici mogu koristiti u svom nastavnom radu s učenicima.

Slika 7: Američki nacionalni arhiv (početna stranica)

Materijali su pod poveznicom „Teachers' Resources“ strukturno organizirani po određenim logičkim cjelinama kako bi se korisnici mrežne stranice bolje snašli. U nastavku će biti izdvojeni neki od primjera dostupnog sadržaja odgojno-obrazovnog karaktera koje je nastalo na arhivskom gradivu čiji je imatelj Američki nacionalni arhiv. Jedan od tih primjera, posebno namijenjen nastavnicima, koji svakako valja izdvojiti je dio mrežnih stranica koji se

²⁰ The National Archives, Education, What we do, URL: <http://origin.nationalarchives.gov.uk/education/teachers/what-we-do.htm> (28. 7. 2014)

²¹ National Archives, URL: <http://www.archives.gov/> (29. 7. 2014.)

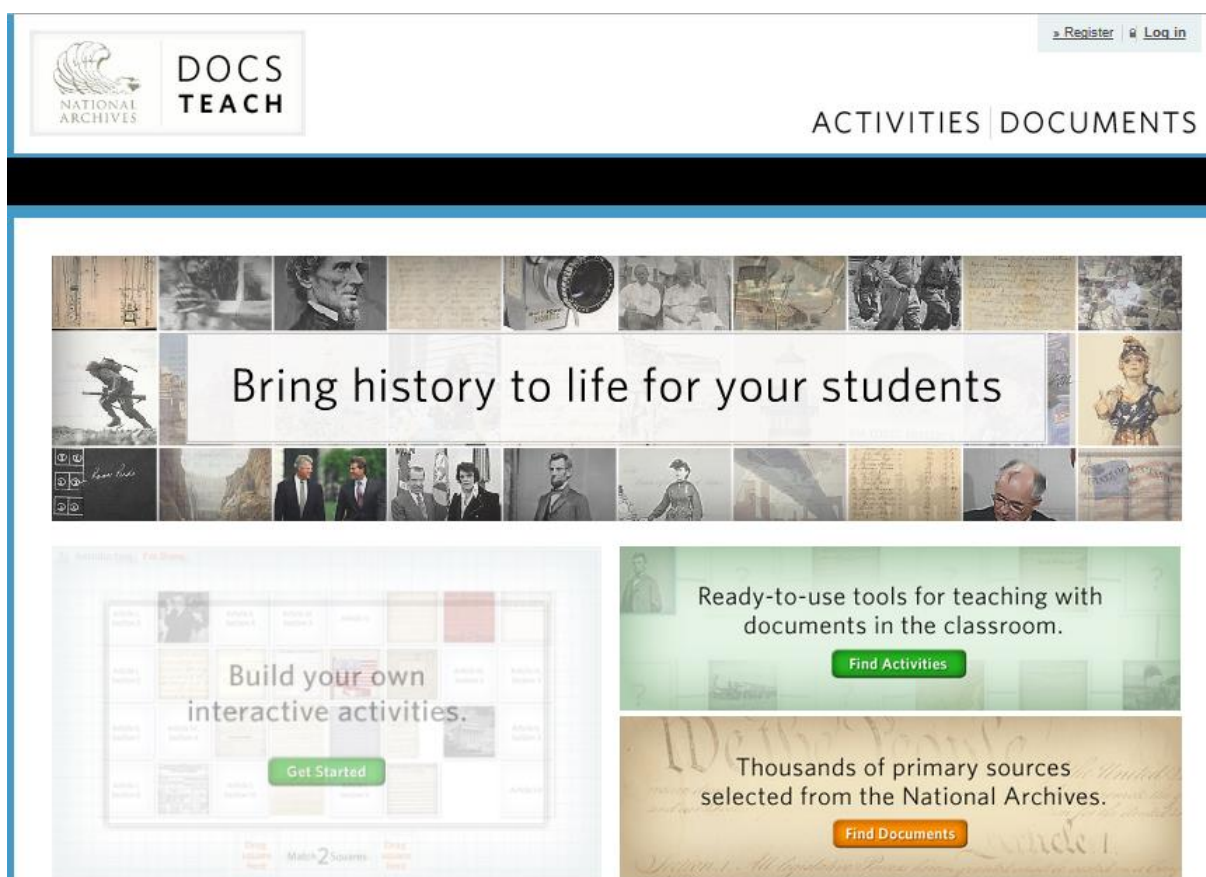
zove „Teaching With Documents: Lesson Plans“²² (hrvatski slobodni prijevod: poučavanje pomoću izvora – nastavne pripreme i materijali). Na toj stranici nalazi se osam takozvanih lekcija (engl. lessons), odnosno nastavnih cjelina koje se odnose na različita razdoblja američke povijesti od 1754. godine do danas. Svaka od nastavnih cjelina nastala je na temelju arhivskog gradiva Američkog nacionalnog arhiva u skladu s „Nacionalnim standardom za povijest“ (National History Standards) i „Nacionalnim standardom za građanska prava i vladu“ (National Standards for Civics and Government,) te sastoji se od više manjih tematskih jedinica. Svaka tematska jedinica popraćena je opisom povijesnog konteksta i pozadine određenog događaja, osobe ili razdoblja kojim se bavi, zatim digitaliziranim i online dostupnim, različitim arhivskom gradivom među kojima se nalaze: pisma, fotografije, telegrami, rukopisi, plakati, novinski članci, zvučni zapisi, karte, skice, crteži, itd. Također, uz svaku tematsku jedinicu nastavnici mogu pronaći predložene aktivnosti za poučavanje i obradu tih jedinica (analiziranje dokumenata, kreativno pisanje, izrada političkog plakata, rasprava, prepoznavanje utjecaja određenog povijesnog momenta na današnje prilike, usporedba slikovnih i tekstualnih izvora, crtanje, samorefleksija, podjela osobnog iskustva i sl.) te radne listove za analizu arhivskog gradiva (Document Analysis Worksheet), ovisno o kojoj se vrsti gradiva radi. Na mrežnim je stranicama dostupno osam radnih listova za analizu različitog arhivskog gradiva (pisani izvori, fotografije, plakati, crteži, zvučno gradivo, karte, predmeti, video gradivo) koji ovisno o vrsti gradiva na koje se primjenjuju sadrže različita pitanja i korake koje vode učenike u procesu proučavanja arhivskog gradiva.²³

Osim spomenutih obrazovnih materijala i aktivnosti, na mrežnim stranicama Američkog nacionalnog arhiva nalazi se zanimljiv nastavni online alat pod nazivom „DocsTeach“. DocsTeach je fleksibilno nastavno pomagalo koje zahvaljujući informacijsko-komunikacijskoj tehnologiji, osim arhivskog gradiva i prijedloga aktivnosti kako raditi s njime u nastavi, omogućava nastavnicima i učenicima da se registriraju, izrade i podijele svoje nastavne ideje s ostalim nastavnicima i učenicima te da preuzmu ideje drugih i primjene u vlastitom procesu poučavanja i učenja. Na mrežnoj stranici DocsTeach-a nalazi se digitalizirano arhivsko gradivo s prijedlozima aktivnosti kako koristiti to gradivo u nastavnom procesu, no, kao što je već spomenuto, dodatna mogućnost ovog alata je registriranje na stranicu i izrada vlastitih prijedloga nastavnih aktivnosti koje se mogu razmjenjivati s ostalim korisnicima te stranice. Arhivsko gradivo se na DocsTeach-u može pretraživati prema

²² National Archives, Teachers' Resources, Teaching with Documents, URL: <http://www.archives.gov/education/lessons/> (29. 7. 2014.)

²³ Sličan pristup zamijećen je i kod Britanskog nacionalnog arhiva – četiri koraka proučavanja arhivskog gradiva (look, ask, conculde, expand)

povijesnom razdoblju ili vrsti arhivskog gradiva. Ponuđene se nastavne aktivnosti za rad s arhivskim gradivom mogu pretraživati i birati također prema povijesnom razdoblju kao i gradivo, zatim prema vještinama povijesnog razmišljanja (engl. historical thinking skill) ili prema metodama rada s gradivom (na DocsTeachu te se metode nazivaju alatima (engl. tool)) među kojima su Finding a Sequence (hrv. utvrđivanje slijeda), Focusing on Details (hrv. proučavanje detalja), Making Connections (hrv. povezivanje), Mapping History (hrv. proučavanje povijesnih zemljovida), Seeing the Big Picture (hrv. razumijevanje konteksta), Weighing the Evidence (hrv. uspoređivanje dokaza) and Interpreting Data (hrv. interpretacija podataka). Svaka od navedenih metoda predstavlja specifičan način razmišljanja, analiziranja i učenja iz arhivskog gradiva te pomaže učenicima da razviju vještinu povijesnog razmišljanja.²⁴ Koristeći ove metode, nastavnici mogu kreirati različite i jedinstvene nastavne aktivnosti prilagođene nastavnom gradivu i ciljevima njegove nastavne obrade.

Slika 8: Online alat „DocsTeach“

²⁴ Stradling, R., 2003. Multiperspectivity in history teaching : a guide for teachers: Council of Europe: <http://tandis.odihp.pl/documents/hre-compendium/en/CD%20SEC%202%20ENV/PARTNERS%20RESOURCES/CoE%20Multiperspectivity%20in%20history%20teaching%20ENG.pdf> (10. 3. 2014)

Na mrežnim stranicama Američkog nacionalnog arhiva nalaze se informacije o mogućnostima posjeta učenika i studenata arhivima diljem SAD-a kao i informacije o aktivnostima u kojima bi sudjelovali prilikom posjeta arhivu. Osim toga, za nastavnike se organiziraju radionice o poučavanju temeljenom na arhivskom gradivu kao dio profesionalnog usavršavanja dostupnog od strane Arhiva.

Za sve odgojno-obrazovne materijale, sadržaje i aktivnosti dostupne na mrežnim stranicama Američkog nacionalnog arhiva odgovorno je „Obrazovno osoblje“ (engl. Education Staff) koje smatra da „se poučavanjem izvornim dokumentima, odnosno arhivskim gradivom, stvara raznolikije okruženje za nastavnike i učenike jer su predavanja, demonstracije, analiza dokumenata, samostalno istraživanje i grupni rad postali ključni za istraživanje povijesnih dokumenata i zapisa te za razvoj učenikovih znanja, umijeća i entuzijazma za povijest, društvena istraživanja i humanističke znanosti.“²⁵, što je u potpunosti u skladu s pogledom Britanskog nacionalnog arhiva na odgojno-obrazovni potencijal arhiva.

2.1.3. Australijski nacionalni arhiv (National Archives of Australia)

Uz Britanski i Američki nacionalni arhiv, kao primjer arhiva koji na svojim mrežnim stranicama objavljuje sadržaje namijenjene za korištenje u procesima poučavanja i učenja, potrebno je izdvojiti i Australijski nacionalni arhiv.

Iako nije vizualno značajnije istaknuta, kao što je slučaj s britanskim i američkim Arhivom, na početnoj stranici Australskog nacionalnog arhiva²⁶ nalazi se poveznica „Education“ (hrv. obrazovanje) koja vodi do informacija o posjetima škola arhivu, različitih materijala za nastavnike i učenike koji se mogu koristiti u nastavi, a izrađeni su na temelju arhivskog gradiva australskog Arhiva te do informacija o natjecanju za učenike pod nazivom „National History Challenge“ (hrv. natjecanje iz poznavanja nacionalne povijesti). Uz sve navedeno, Australijski nacionalni arhiv je za nastavnike, učenike i studente razvio istraživačko pomagalo „Vrroom“ (engl. Virtual Reading Room) koje će biti detaljnije predstavljeno u radu.

²⁵ National Archives, Teachers' Resources, Teaching with Documents, URL: <http://www.archives.gov/education/lessons/> (29. 7. 2014.)

²⁶ National Archives of Australia, URL: <http://www.naa.gov.au/> (30.7.2014.)

Slika 9: Australski nacionalni arhiv (početna stranica)

Australski nacionalni arhiv organizira posjete za grupe učenika svaki radni dan uz posebnu najavu i nadoplatu. Grupni posjet učenika traje sat vremena, a preferiran broj učenika po posjeti je 45, maksimalno 60. S obzirom da se radi o vođenom razgledavanju izložbe „Memory of Nation“ (hrv. memorija nacije), Arhiv naglašava da je posjet arhivu najviše namijenjen učenicima od petog do dvanaestog razreda²⁷ koji u tom obrazovnom razdoblju uče o povijesti Australije dvadesetog stoljeća.²⁸

Pod poveznicom „Resources for students and teachers“ (hrv. izvori za učenike i nastavnike) nalazi se digitalizirano arhivsko gradivo s popratnim sadržajem poput prijedloga aktivnosti kojima to gradivo nastavnici i učenici mogu obrađivati u nastavi. Ti izvori su

²⁷ U Hrvatskoj, ekvivalent tom rasponu razreda su viši razredi osnovne škole i razredi srednje škole.

²⁸ National Archives of Australia, Education, School visits, URL: <http://www.naa.gov.au/visit-us/education/schools/index.aspx> (30. 7. 2014.)

tematski podijeljeni u cjeline: opća povijest Australije, demokracija i građanstvo, okoliš, federacija i Ustav Australije, ljudi i društvo, premijeri, Prvi i Drugi svjetski rat.²⁹

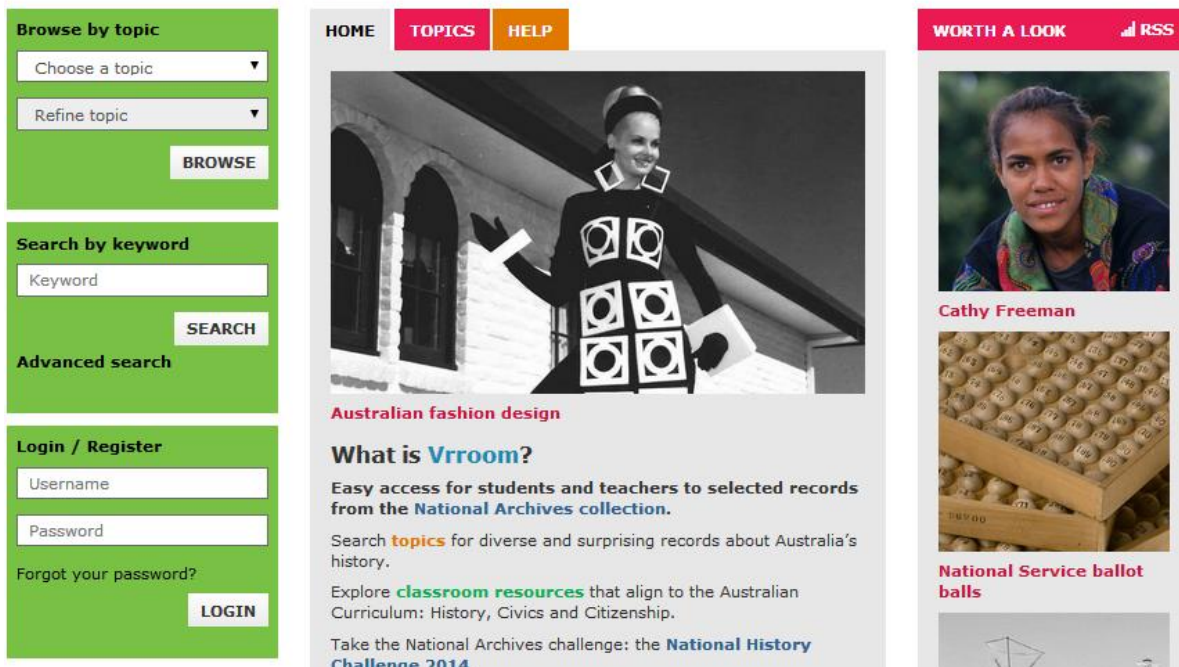
U suradnji s australskim Ministarstvom obrazovanja (Australian Government Department of Education), Australski nacionalni arhiv podržava natjecanje „The National History Challenge“, za sve učenike od prvog do dvanaestog razreda³⁰, ali nagrađujući učenike od devetog do dvanaestog razreda, u posebnoj kategoriji izvrsnosti korištenja arhivskog gradiva. Za nagradu iz ove kategorije učenici moraju na istražujući arhivsko gradivo napisati esej na zadanu temu. Ovogodišnja tema je „Changing Perspectives“ (hr. Promjena perspektive).³¹

Virtualna čitaonica „Vroom“ dodatna je vrijednost obrazovnog sadržaja koje Australski nacionalni arhiv nudi nastavnicima i učenicima. „Vroom“ je obrazovno-istraživačko sredstvo koje sadrži više od osamsto jedinica digitaliziranog arhivskog gradiva te uključuje mogućnost pretraživanja tih jedinica prema temi ili ključnim riječima. Korisnici „Vroom-a“ mogu stvoriti svoj korisnički račun registrirajući se na stranici. Uz svaku arhivsku jedinicu nalaze se opisne informacije (metapodaci) jedinice poput naziva, datuma nastanka, stvaratelja i sl. Za oko dvjesto devedeset digitaliziranih arhivskih jedinica, Australski nacionalni arhiv je u suradnji s nacionalnom, neprofitnom obrazovnom agencijom „Education Service Australia“ izradio takozvani „Learning content“ (slobodni prijevod: obrazovni materijal). „Learning content“ se sastoji od detaljnog opisa jedinice arhivskog gradiva i „izjava o obrazovnoj vrijednosti“ jedinice („educational value statement“). Pod obrazovnom vrijednosti jedinice podrazumijevaju se informacije o paralelnim ili na neki način povezanim događajima, pokretima ili tehnologijama vezanim uz određenu digitaliziranu i predstavljenu arhivsku jedinicu. Taj opisni dodatak digitaliziranog arhivskog gradiva iznimno je značajan za daljnje proučavanje tog gradiva, povezivanje s prethodnim znanjem i širenje istraživačkih interesa, ali i otvara potpuno novo područje za opis arhivskog gradiva koje svoj „uzrok i posljedicu“ nalazi u obrazovanju i primjeni u nastavi. Koristeći „Vroom“, korisnici mogu raditi bilješke, spremiti svoj rad i nastaviti ga te pregledavati kasnije.

²⁹ National Archives of Australia, Education, Resources for students and teachers, URL: <http://www.naa.gov.au/visit-us/education/resources/index.aspx> (30. 7. 2014.)

³⁰ U Hrvatskoj, to bi bili učenici osnovnih i srednjih škola.

³¹ National Archives of Australia, Education, National History Challenge, URL: <http://www.naa.gov.au/visit-us/education/national-history-challenge/index.aspx> (30. 7. 2014.)

Slika 10: Vrroom (Virtual reading Room)

2.2. PRIJEDLOG DEFINICIJE TERMINA ARHIVSKA PEDAGOGIJA

Na temelju proučavanja različitih obrazovnih sadržaja i aktivnosti koje postoje u arhivima i izdvojenih najboljih primjera može se zaključiti da arhiv zaista može biti obrazovno središte koje na temelju arhivskoga gradiva učenicima i učiteljima, uz određenu pripremu i oblikovanje usluge, može omogućiti stjecanje i razmjenu znanja i sposobnosti. Među tim sposobnostima valja izdvojiti razvoj kritičkog mišljenja korištenjem i analiziranjem arhivskoga gradiva³², a time i obogaćenje informacijske pismenosti učenika. Ovakvim razmišljanjem i pristupom arhivskom gradivu te oblikovanjem specifične usluge za učenike i učitelje, kao posebne korisničke skupine u arhivu, arhivistima se otvara posve novo područje djelovanja koje pomiče granice arhivske djelatnosti. To područje djelovanja može se nazvati arhivska pedagogija.

³² Robyns, M. C. The archivist as educator : integrating critical thinking skills into historical methods instruction. // The american archivist. Vol. 64, 2(2011), str. 363-384. URL: <http://archivists.metapress.com/content/q4742x2324j10457/?p=a59c611ede58443688b61b1d0b9fc2cc&pi=1> (3. 2. 2013.).

Arhivska pedagogija je interdisciplinarno područje u kojem se susreće arhivska teorija i praksa s pedagogijom, a bavi se, u najširem smislu, pripremom i obradom arhivskoga gradiva u odgojno-obrazovne svrhe u skladu s dobi i interesom djece, učenika, studenata i odraslih. Arhivskom pedagogijom trebao bi se baviti arhivski pedagog kao stručno osposobljena osoba koja poznaje arhivsku teoriju i praksu te pedagoško-didaktička načela. Na temelju svog specifičnog stručnog profila, arhivski pedagog može primjereno prezentirati arhivsku djelatnost djeci, učenicima, studentima i odraslima te za njih organizirati i provoditi različite obrazovne aktivnosti. To uključuje uspostavljanje i održavanje suradnje sa školama i fakultetima, pripremu materijala za radionice u arhivu, digitalizaciju i prilagodbu arhivskoga gradiva potrebama nastave te njihovo objavljivanje na mrežnim stranicama, izradu e-testova za (samo)provjeru znanja, izradu interaktivnih obrazovnih e-materijala na temelju arhivskog gradiva, izradu uputa kako proučavati i interpretirati različito arhivsko gradivo itd. Naravno, to ne znači da bi jedna osoba, arhivski pedagog, trebao samostalno izvršavati sve navedene zadaće, već se može posve realno očekivati da bi ih mogao obavljati tim stručnjaka predvođen arhivskim pedagogom. U tom smislu bilo bi dobro uspostaviti odjel u arhivu koji će se baviti aktivnostima povezanim s arhivskom pedagogijom. Također, smatram da je arhivski pedagog potreban arhivu za razvoj arhivske djelatnosti te veće vidljivosti i prepoznatljivosti arhiva u društvu.

Prvi put se sa sintagmom „arhivska pedagogija“ susrećem 2013. godine prilikom provođenja istraživanja otvorenosti hrvatskih arhiva prema odgojno-obrazovnom sustavu. Kao što već spomenuto ranije u ovom radu, na mrežnim stranicama Hrvatskog državnog arhiva donedavno je bilo objavljeno da „arhiv sa svojim raznovrsnim informacijskim resursima i javnim programima – izložbama, radionicama, stručnim vodstvima, slušaonicama, projekcijama filmova i predavanjima – predstavlja idealno mjesto za stjecanje novih znanja i učenja u izvanškolskim ustanovama. Prateći stručne trendove, neprestano razvijamo i usavršavamo naše programe i nastojimo slijediti trendove razvoja *arhivske pedagogije* u svijetu.“³³ Iz izdvojene rečenice može se naslutiti da Hrvatski državni arhiv, prepoznaje svoj odgojno-obrazovni potencijal kojem daje ime „arhivska pedagogija“ iako se taj pojam u hrvatskoj arhivskoj zajednici, prije IV. Kongresa hrvatskih arhivista, nigdje drugdje ne spominje. Proučavajući stranu literaturu i najbolje odgojno-obrazovne prakse arhiva u Europi i svijetu, također ne može se naći ekvivalentan pojam, prijevod ili definicija onoga što se u ovom radu pokušava predstaviti kao arhivska pedagogija. Moja je pretpostavka da je razlog

³³ Radionice, <http://www.arhiv.hr/arhiv2/Uslugezajavnost/Obilasci-i-radionice/Radionice/index.htm> (10. 9. 2013.)

tome višeslojan. Prije svega znanstveno i stručno arhivističko nazivlje ovisno je o povijesnim, društvenim i znanstveno-stručnim prilikama i praksama svake zemlje te razvoj arhivske djelatnosti ovisi i o političkim utjecajima i gospodarsko-tehnološkom napretku.

Pojavu i korištenje pojma „arhivska pedagogija“ u hrvatskoj arhivskoj zajednici, povežem i s pojmom muzejska pedagogija koja je u muzejskoj djelatnosti u Hrvatskoj prisutna još od pedesetih godina prošloga stoljeća³⁴ i ima svoju tradiciju. Sekcija za muzejsku pedagogiju i kulturnu akciju osnovana je 1999. godine, a prvi skup muzejskih pedagoga u Hrvatskoj održan je 2001. godine.³⁵ Otprilike petnaest godina je muzejska pedagogija aktivna u Hrvatskoj te je muzejski pedagog jedan od stručnih zvanja u muzejskoj struci.³⁶

Veza između muzejske i arhivske pedagogije u Hrvatskoj zapravo je i logična posljedica suradnje arhiva i muzeja, ali i knjižnica, s obzirom na sličnosti funkcija i misija navedenih institucija koje su u Hrvatskoj pod ingerencijom Ministarstva kulture. Arhivi, knjižnice i muzeji u Hrvatskoj od 1997. godine³⁷, organiziraju takozvani AKM seminar („Arhivi, knjižnice, muzeji: mogućnosti suradnje u okruženju globalne informacijske infrastrukture“) jer smatraju da „nije više dovoljno, naime, da svaka djelatnost za sebe iznalazi putove u rješavanju najakutnijeg problema: kako transformirati svoje funkcije i osigurati kvalitetu usluga u situaciji naglog tehnološkog skoka u sveopću globalizaciju. Informacijski šok izazvao je potres na temeljnim razinama njihova djelovanja. Stoga one prvo moraju redefinirati jedinicu građe, postupke njezina prikupljanja, smještaja i diseminacije; potom iznova konceptualizirati načela i pravila obrade, formata strojno čitljivog zapisa i koncipiranja modela podataka i, naposljetku, ustanoviti tko su danas njihovi korisnici i kakve su njihove potrebe. Cilj seminara bio je stoga istražiti teorijske pretpostavke unutar kojih je moguće smjestiti takvo razmišljanje, upoznati se sa suvremenom informacijskom infrastrukturom kao podlogom za njegovo provođenje te na konkretnim situacijama stvaranja informacija u arhivima, knjižnicama i muzejima ispitati razine moguće suradnje. Svrha seminara bila je okupiti stručnjake koji se bave teorijskim postavkama i njihovom primjenom u automatiziranoj obradi i korištenju građe u arhivima, knjižnicama i muzejima, motivirati sudionike da razmijene ideje, znanja i iskustva te utvrditi područja i razine suradnje u

³⁴ Majanović, N. Dr. Bauer i ...muzejska pedagogija, URL:

http://hrcak.srce.hr/index.php?show=clanak&id_clanak_jezik=132604 (28. 8. 2014.)

³⁵ I skup muzejskih pedagoga Hrvatske s međunarodnim sudjelovanjem, 2002., Zbornik radova

³⁶ Pravilnik o uvjetima i načinu stjecanja stručnih zvanja u muzejskoj struci (NN 097/2010)

³⁷ Arhivi, knjižnice, muzeji: mogućnosti suradnje u okruženju globalne informacijske infrastrukture, Arhiva seminara AKM-a, URL: http://public.carnet.hr/akm/AKM_ostali/akm1/index.html (5. 8. 2014.)

stvaranju i pristupu informacijama.³⁸ Time je stvorena u Hrvatskoj AKM zajednica koja je arhivima, knjižnicama i muzejima otvorila prostor na suradnju, zajedničko učenje, savjetovanje i razvoj. Na prošlogodišnjem sedamnaestom AKM seminaru („Predmet, prostor, vrijeme“), održane su i radionice na temu „AKM pedagogija“ gdje sam s mentorom Hrvojem Stančićem, AKM zajednici predstavila arhivsku pedagogiju kao novo područje kojim se arhivi u Hrvatskoj počinju baviti.

Osim AKM zajednice i dugogodišnje razvijene prakse muzejske pedagogije u Hrvatskoj iz koje arhivi puno mogu naučiti i primijeniti u svom specifičnom kontekstu, pojava arhivske pedagogije posljedica je i trenda otvaranja arhiva javnosti. Zahvaljujući, između ostalog, mom posebnom znanstveno-stručnom profilu studenta arhivistike i pedagogije interes za arhivsku pedagogiju, kao sinteza mog dvopredmetnog studija, potaknuo me na istraživanje ovog područja što je rezultiralo pisanjem ovog diplomskog rada čiji je dio izložen na IV. Kongresu hrvatskih arhivista. Time je arhivskoj zajednici prvi put predstavljena definicija arhivske pedagogije. Na kraju Kongresa osnovana i Sekcija za razvoj arhivske pedagogije, stoga možemo reći da je tim Kongresom pojam „arhivska pedagogija“ ušao u hrvatsku arhivsku zajednicu na kojoj je sada da ga u svojoj praksi obogaćuje i razvija. S obzirom da je taj Kongres vrlo značajan za ovaj rad u nastavku će biti detaljnije predstavljen.

U sklopu IV. Kongresa hrvatskih arhivista, koji je održan u listopadu 2013. godine u Opatiji, na temu „Arhivi i politika“ unutar koje su obrađene sljedeće programske cjeline: Arhivi i politička tijela, Utjecaj aktualnih političkih tema na korištenje gradiva i znanstvena istraživanja u arhivima te Arhivi i civilno društvo. Posljednje navedena programska cjelina, Arhivi i civilno društvo, u pozivu za prijavu izlaganja na Kongresu, je obuhvaćala teme – „uloga strategije ‘sveobuhvatnog arhiva’ (engl. total archives) (kategorizacija, vrednovanje, akvizicijska politika), građani kao politički čimbenici oblikovanja korisničkih usluga, *arhivska pedagogija* (rad s učenicima, studentima, udrugama) i arhivi u zajednici (brendiranje struke i ustanova, suradnja s medijima, prikupljanje sredstava – *fundraising*, javne manifestacije, suradnja sa zajednicom treće životne dobi).“³⁹ Na Kongresu je izloženo ukupno pet radova koji se tiču arhivske pedagogije. Prvi od njih je „Otvorenost hrvatskih arhiva prema odgojno-obrazovnom sustavu“ koji je baza ovog diplomskog rada.

³⁸ Wiler, M., Arhivi, knjižnice, muzeji: mogućnosti suradnje u okruženju globalne informacijske infrastrukture, O AKM-u, URL: <http://public.carnet.hr/akm/O%20AKM-u.htm> (5. 8. 2014.)

³⁹ 4. Kongres hrvatskih arhivista, URL: <http://daz.hr/zad/vijesti-iz-regije/4-kongres-hrvatskih-arhivista/> (5. 8. 2014.)

Drugi rad, „Mogućnost unapređenja suradnje arhiva i nastavnika povijesti u organizaciji izvanučioničke nastave“ napisao je Danijel Jelaš, arhivist iz Državnog arhiva u Osijeku. Jelaš najprije u svom radu ističe neujednačene prakse državnih arhiva po pitanju odgojno-obrazovnih aktivnosti koja je prema njemu posljedica nepostojanja formalnih smjernica i standarda ili programa na temelju kojih bi arhivi obavljali pedagošku djelatnost i ističe kako ona ovisi i o „fundusu, zatim broju, stručnom profilu i afinitetima zaposlenih, razumijevanju radne sredine, postojanju adekvatnog izložbenog ili učioničkog prostora, raspoloživim sredstvima i dr.“⁴⁰ Jelaš je time prepoznao određene prepreke koje arhivi moraju svladati na putu razvoja arhivske pedagogije. On smatra da tom razvoju značajno može pridonijeti izvanučionička nastava povijesti u arhivu. Jelaš je stoga u studenom 2012. godine proveo anketno istraživanje među osnovnoškolskim i srednjoškolskim nastavnicima povijesti Osječko-baranjske županije o mogućnostima suradnje škola i Državnog arhiva u Osijeku. Na temelju rezultata istraživanja Jelaš zaključuje da je će suradnja između škole i Arhiva biti kvalitetnija ukoliko arhivi porade na boljem informiranju škola o svojoj pedagoškoj djelatnosti (internetske stranice arhiva, društvene mreže), obogate svoje odgojno-obrazovne sadržaje te u svoj rad uključe stručnjake – arhivske pedagoge. O arhivskim pedagogima Jelaš piše sljedeće: „Naime, arhivski pedagog može se znatno bolje posvetiti organizaciji obrazovnih aktivnosti, suradnji s nastavnicima i drugim institucijama u kulturi te kao vrlo bitno, vlastitom usavršavanju za razliku od arhivista kojem ovakvi poslovi dopadnu s vremena na vrijeme mimo redovnih zaduženja. Takva bi osoba školama bila stalno na raspolaganju za sve upite, ideje, prijedloge i time postala važan suradnik nastavnicima povijesti u njihovom radu.“⁴¹ Jelaš ističe i problem stručnog osposobljavanja arhivskih pedagoga te predlaže specijalizaciju u sklopu ili nakon polaganja stručnog ispita.

Arhivistkinja Gordana Slanček u svom radu, „Arhivska pedagogija i rad s učenicima u Državnom arhivu u Slavonskom Brodu“, prikazuje praksu i iskustvo suradnje Državnog arhiva u Slavonskom Brodu (DASB) s učenicima osnovnih i srednjih škola. Slanček ističe da je rad s učenicima i studentima dio kulturne politike više okrenute javnosti. Cilj DASB-a je omogućiti učenicima i studentima pristup izvornim dokumentima jer to „produbljuje znanje o događajima iz prošlosti i na taj način učenici upotpunjuju svoje znanje o povijesti svoga zavičaja.“⁴² Pedagoška djelatnost DASB-a sastoji se od organiziranih izložbi i radionica za

⁴⁰ Jelaš, Danijel. *Mogućnost unaprijeđenja suradnje arhiva i nastavnika povijesti u organizaciji izvanučioničke nastave*. // *Arhivi i politika*, Hrvatsko arhivističko društvo, Opatija, 2013, str. 242 i 243.

⁴¹ *Ibid*, str. 250.

⁴² Slanček, Gordana. *Arhivska pedagogija i rad s učenicima u državnom arhivu u Slavonskom Brodu*. // *Arhivi i politika*, Hrvatsko arhivističko društvo, Opatija, 2013., str. 259.

učenike osnovnih škola, srednjih škola i studente. Za učenike trećih i četvrtih razreda osnovnih škola u razdoblju od 2010. do 2012. godine organizirane su radionice pod nazivom „Izrada povijesnih mapa Slavonskog Broda uz pomoć arhivskog gradiva“, a 2013. osmišljava se nova radionica – „Rođenje Hlapića u Brodu na Savi“, s obzirom da je DASB sudjelovao u obilježavanju stogodišnjice objavljivanja knjige „Čudnovate zgode šegrtu Hlapića“. Radionice se organiziraju u samom arhivu, traju dva sata i izvode kao grupni rad pod vodstvom djelatnika Arhiva. Za učenike srednjih škola uglavnom se organiziraju izložbe. Slanček je izdvojila primjer suradnje djelatnika arhiva, profesora povijesti i učenika povijesne grupe kojom su proučavajući arhivsko gradivo pripremili prigodan program i izložbu povodom 95. godišnjice postojanja i rada gimnazije „Matija Mesić“. DASB je u kolovozu 2013. proveo među nastavnicima anketno istraživanje o uspješnosti radionica DASB-a. To je dobar primjer evaluacije i unaprjeđenja pedagoških aktivnosti Arhiva.

Sljedeći rad, „Karte u oblikovanju edukativnih aktivnosti: Kartografska radionica za djecu“, izložila je arhivistkinja iz Hrvatskog državnog arhiva (HDA) Mirjana Jurić. U svom radu Jurić iznosi svoja razmišljanja o potencijalu kartografske radionice za djecu predškolskog i školskog uzrasta. S obzirom na vrijedno kartografsko gradivo čiji je imatelj HDA, kolegica smatra da je HDA idealno mjesto za organizaciju pedagoških aktivnosti na temelju toga gradiva. Radionica bi se priređivala i izvodila u skladu s dobi djece i predškolskim ili nastavnim planom i programom, s ciljem poboljšanja kartografske percepcije djece, promoviranja kartografije i korištenja karata, boljeg razumijevanja prostora oko sebe te s ciljem promocije arhiva kao ustanove koja čuva vrijednu, kartografsku baštinu.

Posljednji rad koji se tiče arhivske pedagogije na Kongresu je predstavila arhivistkinja Darija Hofgräff, „Promišljanja: Kulturni četvrtak u Hrvatskom državnom arhivu i Arhivski kalendar: zrcalo naših kulturno-prosvjetnih događanja kao izazov?“. Autorica ovog rada promišlja o složenoj ulozi arhivista u modernom društvu u kojem arhivi nisu „samo čuvari kulturne baštine, već postaju aktivni sudionici u zajednici u kojoj djeluju.“⁴³ Kulturno-prosvjetne aktivnosti kojima se arhivisti danas sve više bave su, između ostalog, doprinose spomenutoj složenosti uloge arhivista. Hofgräff smatra organizaciju kulturno-prosvjetnih aktivnosti u arhivu vrlo ozbiljnim poslom, jednako važnim kao prikupljanje, obrađivanje i čuvanje gradiva, te ističe da „podizanje kulturno-prosvjetnih aktivnosti na jednu višu profesionalnu razinu nije moguće bez teorijskog promišljanja kojim se može objasniti praksa,

⁴³ Hofgräff, Darija. Promišljanja: Kulturni četvrtak u Hrvatskom državnom arhivu i Arhivski kalendar: zrcalo naših kulturno-prosvjetnih događanja kao izazov?. // Arhivi i politika, Hrvatsko arhivističko društvo, Opatija, 2013, str. 277.

ciljevi i zadaci, ali i metodika prosvjetno-kulturnih aktivnosti... Teorijska razmišljanja na području arhivske struke trebala bi možda započeti s preispitivanjem samog pojma arhivske pedagogije/arhivskog pedagoga koji bi na polju kulturne djelatnosti ne samo osmislio, već i izabrao teme dovoljno atraktivne i prilagođene širokom krugu posjetitelja. Takav oblik rada bi konačno isključio improvizaciju, nedorečenost i slabu kvalitetu.“⁴⁴ Hofgräff time ističe uočene teškoće u praksi arhiva prilikom organizacije i provođenja kulturno-prosvjetnih aktivnosti, a rješenje vidi u uključivanju arhivskog pedagoga u rad arhiva.

Izdvojeni i kratko prikazani radovi s Kongresa, prva su razmišljanja hrvatskih arhivista u terminima arhivske pedagogije kojom se bavi ovaj diplomski rad. Sva razmišljanja su imaju zajedničku poruku, a ta je da arhivi trebaju razviti svoj odgojno-obrazovni potencijal uz pomoć pedagoških, odnosno kulturno-prosvjetnih aktivnosti, u suradnji s odgojno-obrazovnim ustanovama te uz pomoć novog stručnjaka na području arhivistike – arhivskog pedagoga.

Valja još ovdje na kraju napomenuti da je predložena definicija arhivske pedagogije uvrštena u hrvatsku inačicu Višejezičnog arhivističkog rječnika (engl. Multilingual Archival Terminology, skraćeno MAT)⁴⁵ na mrežnim stranicama Međunarodnog arhivskog vijeća (engl. International Council on Archives, skraćeno ICA). Taj je rječnik baza podataka o arhivističkim nazivima koji se trenutno koriste.

3. Empirijski dio

3.1. ODREĐENJE PROBLEMA ISTRAŽIVANJA

3.1.1. Predmet i cilj istraživanja

Predmet ovog istraživanja je otvorenost državnih arhiva u Hrvatskoj prema odgojno-obrazovnom sustavu, odnosno ovim istraživanjem su istraženi stvarno stanje odgojno-obrazovnih aktivnosti arhiva te postojanje interesa za razvoj područja arhivske pedagogije u državnim arhivima u Republici Hrvatskoj.

Osim prakse, interesa i motivacije državnih arhiva Hrvatske u kontekstu arhivske pedagogije, ispitani su i stavovi učitelja i nastavnika osnovnih škola o odgojno-obrazovnim aktivnostima u državnim arhivima te učenički doživljaj arhiva kao institucije.

⁴⁴ Hofgräff, Darija. Promišljanja: Kulturni četvrtak u Hrvatskom državnom arhivu i Arhivski kalendar: zrcalo naših kulturno-prosvjetnih događanja kao izazov?. // Arhivi i politika, Hrvatsko arhivističko društvo, Opatija, 2013, str. 278.

⁴⁵ Multilingual Archival Terminology, URL: <http://www.ciscra.org/mat/> (28. 8. 2014.)

Spoznajni cilj ovog istraživanja bio je otkriti u kolikoj mjeri su državni arhivi u Hrvatskoj otvoreni prema odgojno-obrazovnom sustavu, konkretno prema osnovnim i srednjim školama. Pragmatični cilj istraživanja je uputiti u važnost i mogućnosti razvoja arhivske pedagogije u kontekstu doprinosa arhiva odgoju i obrazovanju.

3.1.2. Hipoteze istraživanja

Hipoteze ovog istraživanja formulirane su u odnosu na svaku grupu ispitanika i detaljnije predstavljene u nastavku rada, ali ovdje će biti taksativno izdvojene:

1. U Hrvatskoj postoji obrazovna aktivnost arhiva, ali informacije o tome nisu dostupne na službenim stranicama arhiva.
2. Hrvatski državni arhiv zainteresiran je za razvoj arhivske pedagogije.
3. Nastavnici povijesti, geografije i hrvatskog jezika izražavaju veći interes, u odnosu na nastavnike drugih predmeta, za uključivanje arhiva i arhivskoga gradiva u nastavu s obzirom na njihovo specifično područje poučavanja.
4. Učenici su za vrijeme svojeg školovanja čuli za arhiv i imaju predodžbu o tome što arhiv jest.
5. Učenici su bolje upoznati s radom knjižnica i muzeja nego s radom arhiva.
6. Većina će učenika razlike između arhiva i muzeja te arhiva i knjižnica, opisivati na temelju poznavanja knjižnica i muzeja.

3.2. PROVOĐENJE ISTRAŽIVANJA

3.2.1. Način provođenja istraživanja

Istraživanje otvorenosti hrvatskih arhiva prema odgojno-obrazovnom sustavu provedeno je u rujnu 2013. godine te se metodološki sastoji od dva dijela. Prvi dio istraživanja odnosi se na analizu sadržaja mrežnih stranica državnih arhiva u Hrvatskoj s ciljem identificiranja postojanja odgojno-obrazovnih sadržaja namijenjenih učenicima osnovnih i srednjih škola te njihovim učiteljima i nastavnicima.

Nakon analize sadržaja mrežnih stranica arhiva, u drugom dijelu istraživanja anketom su ispitane četiri grupe ispitanika – ravnatelji arhiva, ostali zaposlenici arhiva, učenici osnovnih škola iz Zagreba⁴⁶ te učitelji i nastavnici iz Hrvatske. Cilj anketnog dijela istraživanja bio je ispitivanje postojanja i raznolikosti obrazovne ponude državnih arhiva

⁴⁶ Ispitani učenici čine prigodan uzorak s obzirom na cilj istraživanja, ali i s obzirom na njihovu dostupnost.

Hrvatske namijenjene učenicima osnovnih i srednjih škola te njihovim učiteljima i nastavnicima te ispitivanje stavova i motivacije arhivista za razvoj takve ponude, što je dodatno rezultiralo prijedlozima za razvoj arhivske pedagogije u Hrvatskoj. Ograničenje istraživanja je u tome što je naglasak stavljen na osnovnoškolsku razinu u odnosu na cijeli odgojno-obrazovni sustav. Razlog tome je taj što su „razine“ odgojno-obrazovnog sustava (predškolska, školska, visokoškolska) međusobno različite s obzirom na svoje korisničke potrebe, a to otvara mjesto dodatnim istraživanjima za svaku razinu. Također, valja naglasiti da bi rezultati istraživanja bili vjerojatno različiti da su provedeni u drugom gradu, s učenicima u srednjoj školi, kao i studentima različitih studija (poput povijesti, povijesti umjetnosti, geografije ili novinarstva).

3.2.2. Uzorak

Uzorak ovog istraživanja čine četiri skupine ispitanika: ravnatelji državnih arhiva u Hrvatskoj, ostali zaposlenici državnih arhiva u Hrvatskoj, učitelji i nastavnici osnovnih i srednjih škola te učenici viših razreda (šesti, sedmi i osmi razred) triju zagrebačkih osnovnih škola. Ispitani ravnatelji i zaposlenici arhiva predstavljaju namjerni, a učenici i nastavnici prigodni uzorak istraživanja. U istraživanju je sudjelovalo ukupno 269 ispitanika.

3.2.3. Postupci i instrumenti

Kao što je već istaknuto, za ovo istraživanje primijenjeni su postupci analize sadržaja te anketiranje, što je u nastavku rada detaljnije opisano.

3.2.3.1. Analiza sadržaja mrežnih stranica državnih arhiva u Hrvatskoj

Prije anketnog istraživanja analizirano je postojeće stanje u arhivima na nacionalnoj razini vezano uz postojanje odgojno-obrazovnih sadržaja namijenjenih učenicima u osnovnim i srednjim školama. Rezultati su pokazali da od sveukupno 19 arhiva jedino Državni arhiv u Pazinu na svojim web-stranicama ima informaciju o tome da održava „predavanja za škole, fakultete i grupe građana“ dok niti jedan drugi arhiv nema sličnih sadržaja. Potrebno je napomenuti kako je, pritom, bilo riječi isključivo o obavijesti da se takvi sadržaji organiziraju, ali na samoj stranici nije bilo nikakvih materijala u e-obliku. Ipak, detektirane su druge aktivnosti arhiva koje nisu nužno povezane s odgojno-obrazovnim procesom u školama. Informacije o održavanju stručnih radionica pronađene su na stranicama dvaju arhiva – HDA i

Državnog arhiva u Karlovcu. Obavijesti o održavanju predavanja i predstavljanju knjiga uočene su na stranicama samo jednog arhiva – Državnog arhiva u Karlovcu, dok je informacija o izložbama pronađena na stranicama devet arhiva. Naravno, mora se uzeti u obzir mogućnost da arhivi organiziraju još neke aktivnosti, no da su obavijesti o prošlim aktivnostima izbrisane s web-stranica, a da nove aktivnosti u trenutku istraživanja nisu bile organizirane.

Ipak, ovakvo stanje pokazuje da hrvatski arhivi još nisu krenuli u stvaranje digitalnih odgojno-obrazovnih sadržaja namijenjenih učenicima osnovnih i srednjih škola.

3.2.3.2. Anketni dio istraživanja

Anketno istraživanje otvorenosti hrvatskih arhiva prema odgojno-obrazovnom sustavu obuhvatilo je četiri grupe ispitanika: ravnatelje arhiva i ostale zaposlenike arhiva s jedne strane, u svojstvu ponuditelja gradiva i specifičnih odgojno-obrazovnih usluga, te učitelje razredne i predmetne nastave i učenike viših razreda iz triju osnovnih škola u Zagrebu s druge strane, u ulozi specifične korisničke skupine arhiva. Ograničenja provedenoga istraživanja odnose se na činjenicu da njime nije obuhvaćena predškolska i visokoškolska razina obrazovanja zbog toga što bi takva, sveobuhvatna, skupina ispitanika bila suviše raznolika, a njihove korisničke potrebe previše različite. Sveukupno je u istraživanju sudjelovalo 269 ispitanika. U nastavku rada rezultati cjelokupnog istraživanja su prikazani prema ispitanim grupama i za svaku od njih iskazana je početna hipoteza, pojašnjena metoda istraživanja i dani rezultati analize. Konačno su izvedeni zaključci po pojedinim grupama te kumulativno.

3.2.3.3. Ravnatelji i ostali zaposlenici u arhivu

Za prikupljanje podataka u ovom istraživanju izrađena je online anketa uz pomoć mrežno dostupnoga alata otvorenoga koda Lime Survey⁴⁷ koji je besplatno dostupan svim članovima akademske zajednice. Anketu su ispunjavali ravnatelji i ostali zaposlenici arhiva. Online anketi moglo se pristupiti u razdoblju od 2. do 11. rujna 2013. Anketa je bila podijeljena u dva dijela od kojih je jedan bio namijenjen ravnateljima arhiva, a drugi zaposlenicima koji nisu na ravnateljskoj funkciji. Razlog za anketno razdvajanje ravnatelja od ostalih zaposlenika arhiva bio je motiviran isključivo činjenicom da ravnatelji raspolažu pojedinim podacima više razine i imaju bolji pregled nad arhivom u cjelini dok se to nije moglo očekivati od zaposlenika koji su, pak, ispitivani o stavovima i potencijalnoj osobnoj

⁴⁷ Lime Survey, <http://limesurvey.srce.hr/>

motivaciji za razvoj obrazovnih sadržaja. Sastojala se od sveukupno 21 pitanja, no nisu svi ispitanici odgovarali na sva pitanja s obzirom na svoju funkciju u arhivu. Anketu je sveukupno ispunio 51 ispitanik, od toga 6 ravnatelja i 45 ostalih zaposlenika arhiva. Cilj ankete je bio ispitati postojanje i raznolikost obrazovne ponude hrvatskih državnih arhiva namijenjenih učenicima osnovnih i srednjih škola te stavove i motivaciju arhivista u odnosu na mogućnost razvoja takvih sadržaja i aktivnosti za učenike. Dio pitanja u anketi odnosio se na pojmove *arhivska pedagogija* i *arhivski pedagog* s obzirom da su ti pojmovi prepoznati kao ključni za sustavan pristup odgojno-obrazovnom potencijalu arhiva i njegovo maksimalno ostvarenje.

S obzirom da se samo na mrežnim stranicama dvaju arhiva – Hrvatskog državnog arhiva i Državnog arhiva u Pazinu – nalaze informacije o radionicama i predavanjima za djecu i odrasle, postavila se hipoteza da u Hrvatskoj postoji obrazovna aktivnost arhiva, ali da informacije o tome nisu dostupne na službenim stranicama arhiva. To je smatrano važnom pretpostavkom budući da je vidljivost ponude odgojno-obrazovnih sadržaja učenicima i učiteljima jedan od glavnih preduvjeta da se škole s njome bolje upoznaju i da ju iskoriste. Također, jedino je na mrežnim stranicama Hrvatskog državnog arhiva izričito spomenut termin *arhivska pedagogija*: „Arhiv sa svojim raznovrsnim informacijskim resursima i javnim programima – izložbama, radionicama, stručnim vodstvima, slušaonicama, projekcijama filmova i predavanjima – predstavlja idealno mjesto za stjecanje novih znanja i učenja u izvanškolskim ustanovama. Prateći stručne trendove, neprestano razvijamo i usavršavamo naše programe i nastojimo slijediti trendove razvoja arhivske pedagogije u svijetu.“⁴⁸ Na temelju toga uočen je interes Hrvatskog državnog arhiva za razvojem na polju arhivske pedagogije. Dakle, ovim istraživanjem su istraženi stvarno stanje i postojanje interesa za to područje u državnim arhivima u Republici Hrvatskoj.

3.2.3.4. Učitelji i nastavnici

Kako bi se čim bolje otkrilo kakav je interes škola, učitelja, nastavnika i učenika za arhive i arhivsko gradivo anketirani su učitelji i nastavnici osnovnih i srednjih škola. Anketa za učitelje se sastojala od 21 pitanja, ali, ovisno o pojedinim odgovorima, nisu svi ispitanici morali odgovoriti na sva pitanja. Učitelji i nastavnici su anketu rješavali online s iznimkom učitelja i nastavnika u OŠ Trnsko, OŠ Savski Gaj i OŠ Augusta Cesarca koji su anketu

⁴⁸ Radionice, <http://www.arhiv.hr/arhiv2/Uslugezajavnost/Obilasci-i-radionice/Radionice/index.htm> (10. 9. 2013.)

ispunjavali u papirnatom obliku. Sveukupno je anketu ispunilo 57 učitelja i nastavnika, od toga 46 učitelja i nastavnika osnovnih škola i 11 srednjih škola.

Anketiranjem učitelja i nastavnika ispitano je njihovo prepoznavanje arhiva kao potencijalnog odgojno-obrazovnog središta te kao vrijednog izvora za pripremu i provođenje nastave i izvanučioničkih aktivnosti. Ispitani su i stavovi učitelja i nastavnika o poznavanju arhiva od strane učenika. Postavljena je pretpostavka kako će kod nastavnika povijesti, geografije i hrvatskog jezika biti pronađen veći interes, nego kod nastavnika drugih predmeta, za uključivanje arhiva i arhivskoga gradiva u nastavu s obzirom na njihovo specifično područje poučavanja.

3.2.3.5. Učenici

Prepoznato je da bi učenici, koji su uz učitelje središnji subjekti arhivske pedagogije, mogli dati važan aspekt o tome koliko današnje mlade generacije uopće znaju što je to arhiv i koja je njegova funkcija. Učenici su ispunjavali anketu u papirnatom obliku koja je sadržavala ukupno 13 pitanja. Na prvom pitanju svaki je učenik morao napisati koji je razred. Zatim je uslijedio set od šest pitanja zatvorenog tipa o tome je li učenik čuo za Hrvatski državni arhiv ili ga posjetio, zna li čemu on služi i u kojem se gradu nalazi te može li se arhivskim sadržajima pristupiti preko Interneta. Sljedeći set se, također, sastojao od šest pitanja, ali ovog puta otvorenog tipa na koja je učenik svojim riječima odgovarao čemu služi arhiv, što se u njemu čuva, po čemu se razlikuje od muzeja i knjižnica, što rade ljudi zaposleni u arhivu te na kraju bi li volio posjetiti neki arhiv. Anketu je ukupno ispunio 161 učenik viših razreda osnovne škole (šesti, sedmi i osmi razred).

Prema Nastavnom planu i programu za osnovnu školu⁴⁹ stoji da, iz povijesti kao nastavnog predmeta, između ostalog učenici „uče o temeljnim procesima koji pomažu razumijevanju prošlosti (kronologiji, uzročnosti, promjenama i kontinuitetu, multiperspektivnosti, tumačenju, istraživanju i značenju prošlih događaja) i upoznaju se s ulogom izvora i literature u objašnjavanju prošlosti (uče prepoznavati, raščlanjivati, povezivati i vrjednovati različite vrste primarnih i sekundarnih povijesnih izvora, te na temelju njih rekonstruiraju povijesna stanja)“. Nadalje, za učenike petih razreda pod temom „Što je povijest“, „arhiv“ je jedan od ključnih pojmova koje učenici moraju usvojiti, a pod obrazovnim postignućima predviđa se da će učenici nakon obrade navedene teme moći

⁴⁹ Nastavni plan i program za osnovnu školu lektoriran u skladu s Hrvatskim pravopisom Instituta za hrvatski jezik i jezikoslovlje, Ministarstvo znanosti, obrazovanja i športa, Zagreb, 2006. <http://public.mzos.hr/fgs.axd?id=20542> (9. 9. 2013.)

„odrediti pojam povijest; razlikovati povijest kao znanost i kao nastavni predmet; navesti vrste povijesnih izvora; uočiti raznolikost i važnost povijesnih izvora u izučavanju povijesti; imenovati znanosti i ustanove koje izučavaju i čuvaju povijesne izvore; snalaziti se u vremenu – na crti vremena; odrediti vremenska razdoblja; snalaziti se u prostoru – usporediti povijesne i geografske karte; imenovati povijesna razdoblja; na slikovnom materijalu obrazložiti promjene u životu čovjeka“. Također, u jednom od udžbenika povijesti za peti razred piše: „Povijesni izvori čuvaju se u posebnim ustanovama. Tako se pisani izvori čuvaju u arhivima, a materijalni i slikovni izvori u muzejima.“⁵⁰ Iz navedenoga s pravom se može pretpostaviti da su učenici za vrijeme svojeg školovanja čuli za arhiv i da imaju predodžbu o tome što arhiv jest, bez obzira što je arhiv u spomenutom udžbeniku povijesti preusko određen i sveden samo na pisane povijesne izvore. S obzirom da učenici redovito posjećuju knjižnicu, školsku ili neku drugu, te odlaze sa školom u muzeje, pretpostavljeno je da su učenici bolje upoznati s radom tih ustanova nego s radom arhiva te da će većina učenika razlike između arhiva i muzeja te arhiva i knjižnica opisivati na temelju poznavanja knjižnica i muzeja.

4. Rezultati i rasprava

4.1. REZULTATI ISTRAŽIVANJA – RAVNATELJI ARHIVA

U tablici 1 prikazani su odgovori ispitanih ravnatelja.

Tablica 1: Odgovori ravnatelja državnih arhiva na pitanja 1-9

	Da	Ne
Pri planiranju i izradi programa rada arhiva, planirate li obrazovne aktivnosti (izložbe, radionice, projekcije filmova, predavanja i sl.) za učenike osnovnih škola?	5	1
Pri planiranju i izradi programa rada arhiva, planirate li obrazovne aktivnosti (izložbe, radionice, projekcije filmova, predavanja i sl.) za učenike srednjih škola?	6	0
Iskazuju li škole samoinicijativno interes za posjet arhivu?	6	0
Postoji li mogućnost Vašeg arhiva da se radionice, tj. obrazovne aktivnosti koje nudite organiziraju i u školama?	2	3
Postoji li praksa Vašeg arhiva da se radionice, tj. obrazovne aktivnosti koje nudite organiziraju i u školama?	1	4
Imate li prostornih mogućnosti u arhivu za održavanje posjeta i radionica za učenike?	5	1
Postoje li djelatnici u Vašem arhivu koji su osposobljeni za obrazovni rad s učenicima u arhivu?	6	0
Smatrate li korisnom suradnju između škola i arhiva za arhivsku djelatnost?	6	0
Je li za razvoj arhivske djelatnosti i veće vidljivosti i prepoznatljivosti arhiva u društvu, arhivski pedagog kao stručnjak potreban arhivu?	6	0

Odgovori pokazuju da u arhivima ispitane skupine ravnatelja planiraju obrazovne aktivnosti za učenike osnovnih i srednjih škola. Također, vidljivo je da svi arhivi imaju djelatnike koji su osposobljeni za obrazovni rad s učenicima te da skoro svi arhivi, osim

⁵⁰ Matanić, T.; Rajković, T. (2013.) Povijest 5, udžbenik povijesti za peti razred osnovne škole, Zagreb: Profil.

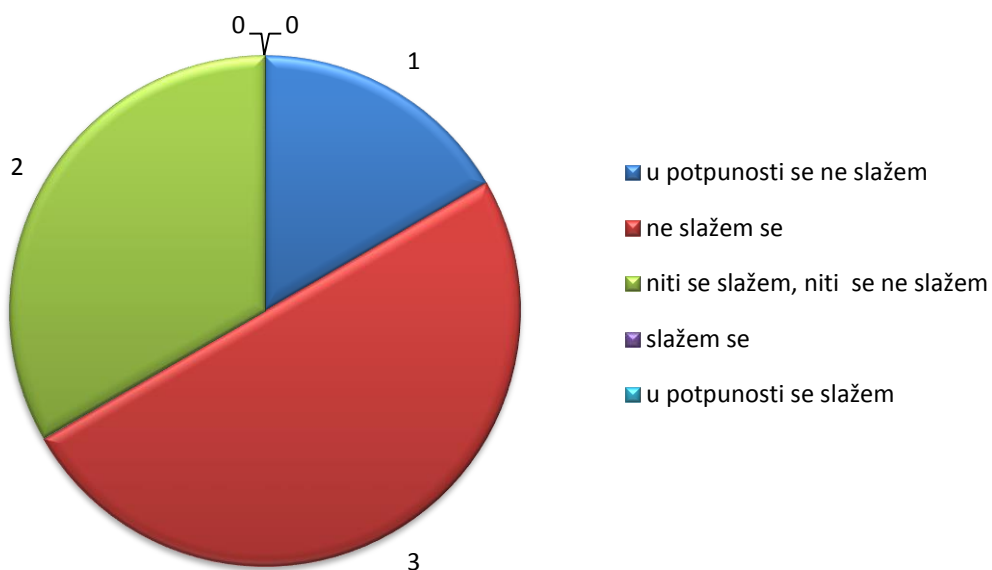
jednog imaju prostornih mogućnosti u arhivu za održavanje posjeta i radionica za učenike. Svi ispitanici ravnatelji smatraju suradnju škola i arhiva korisnom za arhivsku djelatnost te da je arhivski pedagog kao stručnjak potreban arhivu za razvoj arhivske djelatnosti i veće vidljivosti i prepoznatljivosti arhiva u društvu. U nekim arhivima postoji mogućnost ili praksa da se obrazovne aktivnosti koje nude organiziraju i u školama, a u nekima ne. Zanimljivo je primijetiti da su svi ravnatelji izjavili da postoji samoinicijativni interes škola za obrazovne aktivnosti u arhivu.

Tablica 2: Odgovori ravnatelja državnih arhiva o postojećim odgojno-obrazovnim aktivnostima

Kakve odgojno-obrazovne aktivnosti i sadržaje nudi Vaš arhiv učenicima?	N = 6
posjet učenika arhivu	6
izložbe	6
promocije	3
radionice za učenike	2
filmske projekcije	1
nešto drugo (molimo navedite)	1
online obrazovni sadržaji	0
nemamo odgojno-obrazovne aktivnosti i sadržaje namijenjene učenicima	0

U tablici 2 je prikazano kakve odgojno-obrazovne aktivnosti arhiv nudi učenicima. Istraživanje je pokazalo da svi arhivi čiji su ravnatelji ispunili anketu (N=6) imaju nekakvu obrazovnu aktivnost za učenike, a one se najviše odnose na posjet učenika arhivu i izložbe. Jedan ispitanik je izjavio da na mrežnim stranicama arhiva nastoje objaviti onaj dio gradiva za koji je do sada iskazan najveći interes lokalnih obrazovnih ustanova. Svi arhivi informiraju škole o svojoj obrazovnoj ponudi putem elektroničke pošte, većina njih i tiskanim pozivnicama, dok polovica obavijesti o tome stavlja na svoje mrežne stranice.

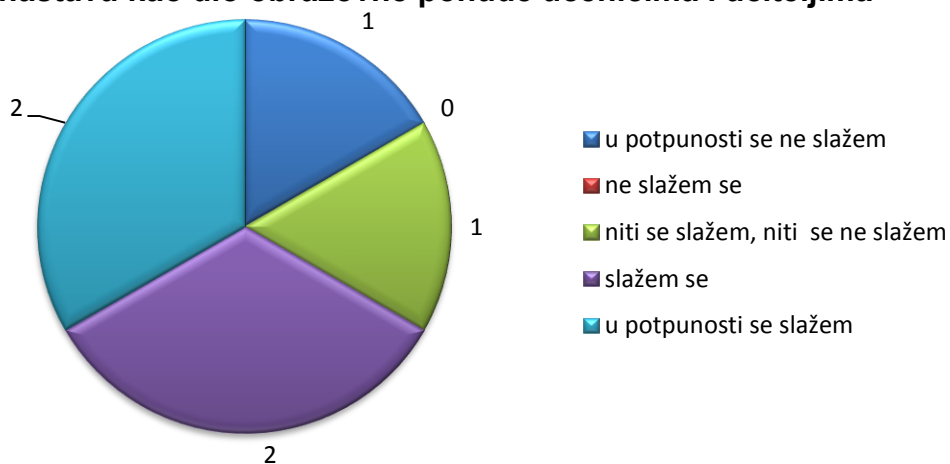
Smatram da je većina učenika viših razreda osnovne škole upoznata s djelatnošću arhiva

Grafikon 1: Odgovori ravnatelja državnih arhiva o upoznatošću učenika s djelatnosti arhiva

Grafikon 1 prikazuje da 2/3 ispitanih ravnatelja arhiva smatra da većina učenika viših razreda osnovne škole nije upoznata s djelatnošću arhiva. U nastavku rada je prikazano da oko 20% ispitanih učenika viših razreda odgovorila da ne zna čemu služi arhiv, dok više od 50% učenika misli da arhiv služi samo za čuvanje, uglavnom dokumenata.

Smatram da bi arhiv bio bolje prepoznat od strane škola, a kasnije i u društvu općenito, kada bi na svojim mrežnim stranicama objavljivao arhivsko gradivo prilagođeno za nastavu kao dio obrazovne ponude učenicima i učiteljima

Grafikon 2: Odgovori ravnatelja državnih arhiva o prednostima nastavnih materijala utemeljenih na arhivskome gradivu u e-obliku

Iz grafikona 2 vidljivo je da se većina ravnatelja slaže ili u potpunosti slaže da bi arhiv bio bolje prepoznat od strane škola, a kasnije i u društvu općenito, kada bi na svojim mrežnim stranicama objavljivao arhivsko gradivo prilagođeno za nastavu kao dio obrazovne ponude učenicima i učiteljima.

Tablica 3: Odgovori ravnatelja državnih arhiva o broju učenika koji su posjetili arhiv

	Arhiv 1	Arhiv 2	Arhiv 3	Arhiv 4	Arhiv 5	Arhiv 6
Osnovna škola	4 škole (šk. godina nije navedena)	350 učenika (2011./2012.)	6 škola (2011./2012.)	300 učenika (2011./2012.)	130 (2012./2013)	-
Srednja škola	-	8 posjeta razreda (2011./2012.)	1 škola (2011./2012.)	100 učenika (2011./2012.)	22 učenika (2012./2013)	-

U tablici 3 prikazano je koliko je učenika/razreda osnovnih i srednjih škola posjetilo arhive ispitanih ravnatelja u navedenim školskim godinama. Jedan ravnatelj je istaknuo da već nekoliko godina surađuje s Fakultetom arhitekture i pritom organizira posjet arhivu za studente prve godine u sklopu terenske nastave. Prošle, 2013. godine, taj arhiv posjetilo je 100 studenata arhitekture. Drugi ravnatelj je izdvojio da osim cijelih razreda, njegov arhiv nekoliko puta godišnje posjećuju učenici srednje škole u sklopu izvannastavne aktivnosti iz povijesti.

U tablicama 4 i 5 prikazani su cjeloviti odgovori ravnatelja o tome što misle o potencijalu arhivske pedagogije te kakve su mogućnosti njihovih arhiva da se njome bave.

Tablica 4: Odgovori ravnatelja državnih arhiva o potencijalu arhivske pedagogije

Ima potencijala
Jedan je od ključnih modela otvaranja arhiva javnosti
Bilo bi korisno kada bi svaki arhiv imao arhivskog pedagoga, koji bi osmišljavao programe za suradnju za školama. U našem arhivu za to koristimo arhiviste, koji imaju i pedagoško obrazovanje. No, njima je to tek sporedna djelatnost.
Arhivska pedagogija postoji, ali ne u razmjerima u kojima bi trebala biti zastupljena
Izrazito bitno
Da, svakako mislim da ima smisla. Kako u muzejima rade muzejski pedagozi tako bi i u arhivskim ustanovama trebalo uvesti po barem jedno, takvo radno mjesto, a u skladu s tim obrazovati odgovarajuće stručnjake. No, u uvjetima u kojima većina arhivskih ustanova ne raspolaže niti odgovarajućim radnim niti spremišnim prostorom, a na žalost niti dovoljnim brojem stručnjaka za obavljanje svoje osnovne djelatnosti, priča o arhivskim pedagozima djeluje po malo futuristički. No, o tome svakako treba razmišljati.
Potrebno je stručnijih djelatnika
Trenutno na niskoj razini jer je osjetan manjak radnika, obzirom na postojeće kadrove kao i na sve veće zahtjeve moderne arhivske službe. No, ubuduće bi trebalo svakako raditi na preusmjeravanju arhivske službe na pedagogiju, a opterećenost (trenutnu) arhiva iskazanu s visokim stupnjem na poslovima sređivanja, svesti na pravu razumnu mjeru inzistiranjem od ustanova imatelja gradiva na višoj razini sređenosti građe, dakle još prije samog preuzimanja gradiva u arhiv.
Vrlo ograničene, zbog toga što svi arhivisti rade prije svega na obradi arhivskog gradiva. I za obavljanje temeljne arhivske djelatnosti nedostaje nam nekoliko stručnih djelatnika.
Dobre su mogućnosti
Zbog premalog broja zaposlenih arhivista ograničene u svakom slučaju
Ovaj je Arhiv riješio problem prostora kako radnog i spremišnog, tako i odgovarajućeg prostora za korištenje gradiva i za održavanje kulturno prosvjetne djelatnosti. Slijedeći problem kojeg trebamo rješavati, a koji je ujedno i preduvjet za aktivnije bavljenje arhivskom pedagogijom je manjak ljudskih resursa, no u ovim kriznim uvjetima opće štednje, željene rezultate ćemo morati pričekati.

Na posljednjem pitanju, ravnatelji su se osvrnuli na definiciju pojma *arhivski pedagog* koja je u anketi glasila: „Arhivski pedagog kao stručno osposobljena osoba koja poznaje arhivsku teoriju i praksu, ali i pedagoško-didaktička načela te na temelju svog specifičnog stručnog profila može primjereno prezentirati arhivsku djelatnost učenicima te za njih organizirati i provoditi različite obrazovne aktivnosti (uspostavljanje i održavanje suradnje sa školama, priprema materijala za radionice u arhivu, digitalizacija i prilagodba arhivskog gradiva potrebama nastave te njihovo objavljivanje na mrežnim stranicama škole, izrada e-testova za (samo)provjeru znanja, izrada interaktivnih obrazovnih e-materijala na temelju arhivskog gradiva, izrada uputa kako proučavati i interpretirati različito arhivsko gradivo).” U tablici 5 su prikazani njihovi odgovori.

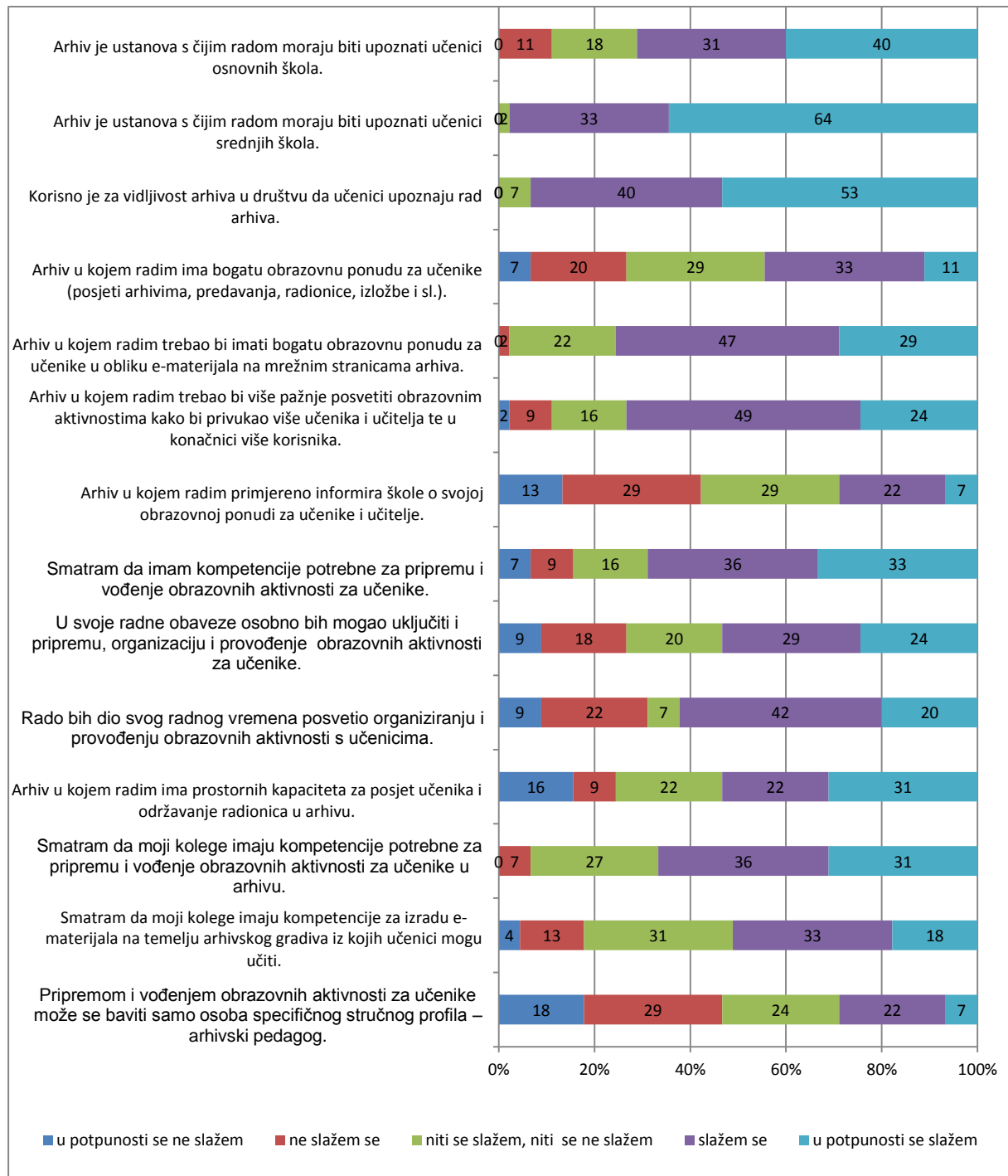
Tablica 5: Odgovori ravnatelja državnih arhiva o definiciji pojma *arhivski pedagog*

Lijepo rečeno ...
Dosljedno i precizno konstruirana definicija profila arhivskog stručnjaka, kakav se, očito je, sve više nameće modernoj arhivskoj službi.
Slažem se s ovakvom definicijom o zadaćama i ulozi arhivskog pedagoga. Mislim da bismo u ovom segmentu trebali slijediti muzeje, koji uglavnom imaju muzejske pedagoge.
Slažem se
Treba omogućiti novo radno mjesto, tj. dodatnog zaposlenika u arhivu.
Ovu izjavu smatram točnom uz malu napomenu da kao i svaki drugi stručni djelatnik u arhivu i arhivski pedagog (on naročito) mora prvo dobro upoznati arhivski fondus određenog arhiva, proći sve oblike arhivske djelatnosti, od djelatnosti nadzora nad zaštitom gradiva u nastajanju preko stručne obrade do rada s korisnicima u čitaonici.

Ispitani ravnatelji prepoznaju potencijal arhivske pedagogije i smatraju ju važnim i korisnim područjem za razvoj arhivske djelatnosti, no mogućnosti za bavljenjem arhivskom pedagogijom u svom arhivu smatraju ograničenima uglavnom zbog nedostatka stručnog kadra i vremena da se tome posvete uz druge radne obaveze.

4.2. REZULTATI ISTRAŽIVANJA – ZAPOSLENICI ARHIVA

Od 45 ispitanih zaposlenika (N=45), njih 64% čulo je za pojam *arhivska pedagogija*.

Grafikon 3: Odgovori zaposlenika državnih arhiva

U grafikonu 3 prikazani su stavovi zaposlenika u odnosu na navedene tvrdnje. Iz grafikona se može iščitati da 71% zaposlenika smatra da bi učenici osnovnih škola morali biti upoznati s radom arhiva, no skoro svi ispitanici, 97%, misle da s radom arhiva moraju biti

upoznati učenici srednjih škola. Također, 93% zaposlenika smatra da je za vidljivost arhiva u društvu korisno da učenici upoznaju rad arhiva, ali samo 73% misli da bi arhiv trebao više pažnje posvetiti obrazovnim aktivnostima kako bi privukao više učenika i učitelja i nastavnika te u konačnici više korisnika.

Samo trećina ispitanika smatra da arhiv u kojem radi ima bogatu obrazovnu ponudu za učenike, dok njih 76% smatra da bi arhiv u kojem rade trebao imati bogatu obrazovnu ponudu za učenike u obliku e-materijala na mrežnim stranicama arhiva. Podijeljena su mišljenja ispitanika u vezi primjerenosti informiranja škola o obrazovnoj ponudi arhiva. Otprilike trećina ispitanika smatra to informiranje neprimjerenim, a isto toliko ispitanika ga smatra primjerenim.

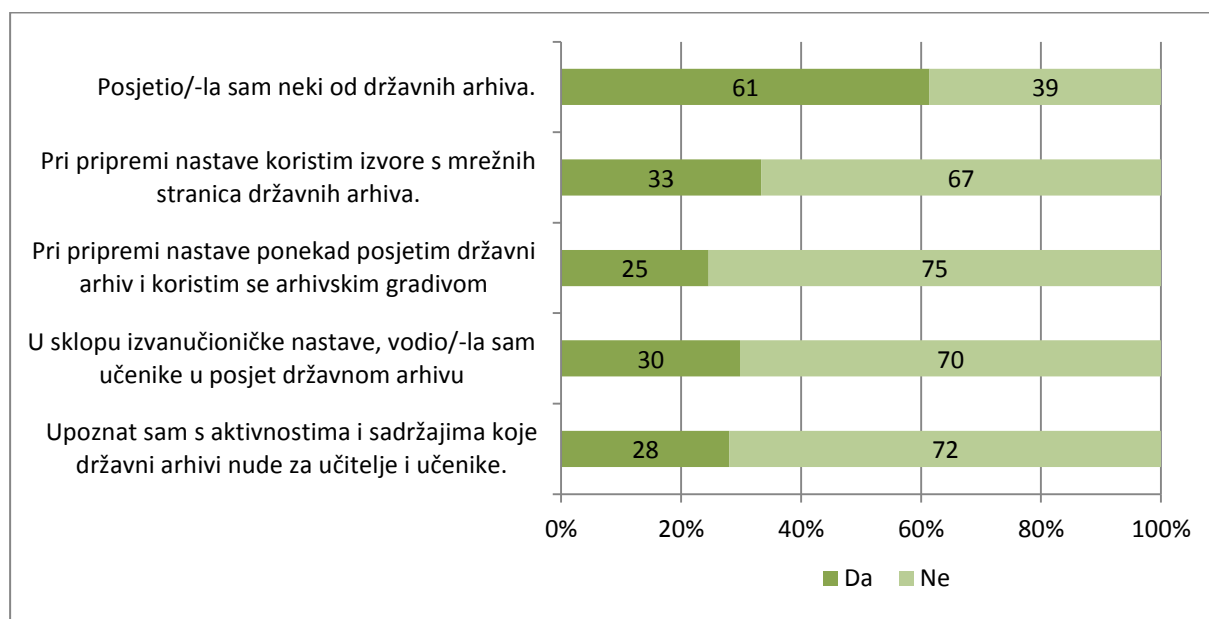
Zaposlenici su imali priliku ocijeniti sami sebe i svoje kolege u vezi kompetencija potrebnih za rad s učenicima. Iako većina ispitanika smatra da oni sami, kao i njihovi kolege, imaju potrebne kompetencije za rad s učenicima, istraživanje je pokazalo da ispitanici sebe bolje ocjenjuju, nego svoje kolege. Malo više od polovice zaposlenika smatra da arhiv u kojem radi ima prostornih kapaciteta za posjet učenika i održavanje radionica u arhivu. Također, polovica ispitanika je izjavila da bi u svoje radne obaveze osobno mogla uključiti i pripremu, organizaciju i provođenje obrazovnih aktivnosti za učenike, dok bi čak 62% ispitanika dio svog radnog vremena posvetilo organiziranju i provođenju obrazovnih aktivnosti s učenicima.

Na posljednjem pitanju zaposlenici su trebali iskazati stav o tome da se pripremom i vođenjem obrazovnih aktivnosti za učenike može baviti samo osoba specifičnog stručnog profila – arhivski pedagog. S tom se tvrdnjom slaže ili u potpunosti slaže 29% zaposlenika dok je 47% zaposlenika suprotnog mišljenja, a 24% neodlučno.

S obzirom da skoro svi ispitanici ravnatelji smatraju da nemaju dovoljno stručnih zaposlenika da se bave arhivskom pedagogijom, zanimljivo je ponovno naglasiti da većina zaposlenika smatra da oni sami, kao i njihovi kolege, imaju potrebne kompetencije za rad s učenicima i da bi u svoje radne obaveze osobno mogli i željeli uključiti pripremu, organizaciju i provođenje obrazovnih aktivnosti za učenike. Pozitivni stavovi zaposlenika i želja da se bave arhivskom pedagogijom sigurno su velika prednost ravnateljima i arhivima koji ju žele razvijati.

4.3. REZULTATI ISTRAŽIVANJA – UČITELJI I NASTAVNICI

Od ukupnog broja ispitanih učitelja i nastavnika (N=57), njih 42,11% predaje razrednu nastavu, a 57,89% predmetnu. Ispitani nastavnici predmetne nastave predaju matematiku, informatiku, psihologiju, sociologiju, prirodu i biologiju, hrvatski jezik, engleski jezik, njemački jezik, geografiju, povijest i tehničku kulturu. U ovu skupinu ispitanika ušli su školski knjižničari i ravnatelji škole koji su također ispunili anketu. Trećina ispitanih učitelja i nastavnika je iz grada Zagreba.

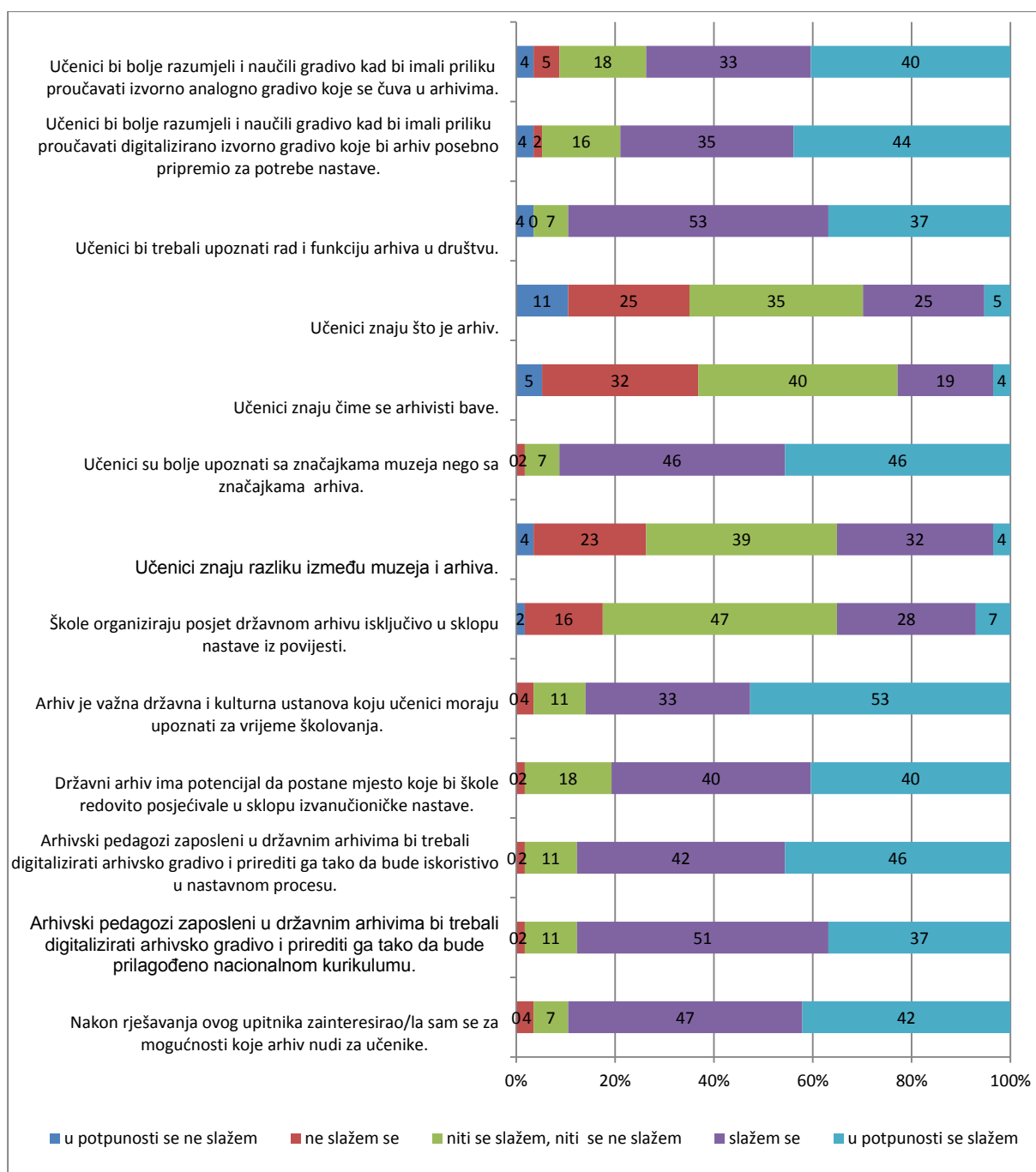

Grafikon 4: Odgovori učitelja i nastavnika na pitanja 1-5

Grafikonom 4 prikazani su odgovori učitelja i nastavnika u odnosu na navedene tvrdnje. Više od polovice učitelja i nastavnika posjetilo je neki državni arhiv. Pri pripremi nastave većina njih ne koristi izvore s mrežnih stranica državnih arhiva, ne posjećuje državni arhiv niti se koristi arhivskim gradivom. Također, većina učitelja i nastavnika nije upoznata s aktivnostima i sadržajima koje državni arhivi nude za učitelje i učenike i ne vodi učenike u posjet arhivu u sklopu izvanučioničke nastave. Oni učitelji i nastavnici koji su svoje učenike odveli u posjet arhivu izjavili su da je učenicima bilo zanimljivo.

Jedan od bitnih razloga rijetke posjećenosti arhiva i korištenja arhivskog gradiva u nastavi od strane učitelja i nastavnika je i to što većina njih nije upoznata s odgojno-obrazovnom ponudom arhiva. To nije iznenađujuće s obzirom na to da se informacije o tome ne mogu pronaći na mrežnim stranicama državnih arhiva, osim na stranicama HDA-a i Državnog arhiva u Pazinu.

Grafikonom 5 prikazani su stavovi učitelja i nastavnika u odnosu na navedene tvrdnje. Oko 73% učitelja i nastavnika se slaže ili se u potpunosti slaže da bi učenici bolje razumjeli i naučili gradivo kad bi imali priliku proučavati izvorno analogno gradivo koje se čuva u arhivima, a oko 79% učitelja i nastavnika da bi učenici bolje razumjeli i naučili gradivo kad bi imali priliku proučavati digitalizirano izvorno gradivo koje bi arhiv posebno pripremio za potrebe nastave. Većina učitelja i nastavnika smatra da bi učenici trebali upoznati rad i funkciju arhiva u društvu. Najveći postotak ispitanih učitelja i nastavnika nije siguran znaju li učenici što je arhiv i čime se arhivisti bave te poznaju li učenici razlike između muzeja i arhiva, no većina njih smatra da su učenici bolje upoznati s radom muzeja, nego s radom arhiva. To će se kasnije usporediti s odgovorima učenika. Više učitelja i nastavnika smatra da se posjet arhivu najčešće organizira isključivo u sklopu nastave povijesti, no ipak većina njih u to nije sigurna. Više od 80% ispitanih učitelja i nastavnika smatra da je arhiv važna državna i kulturna ustanova koju učenici moraju upoznati za vrijeme školovanja, da državni arhiv ima potencijal da postane mjesto koje bi škole redovito posjećivale u sklopu izvanučioničke nastave te da bi arhivski pedagozi zaposleni u državnim arhivima trebali digitalizirati arhivsko gradivo i prirediti ga tako da bude iskoristivo u nastavnom procesu. Iako se pretpostavilo da će u istraživanju kod nastavnika povijesti, geografije i hrvatskog jezika biti uočen veći interes za uključivanje arhiva i arhivskoga gradiva u nastavu, ta se pretpostavka ne može potvrditi niti odbaciti zbog premalog broja nastavnika tih predmeta koji su sudjelovali u istraživanju. Skoro 90% ispitanih učitelja i nastavnika se nakon ispunjavanja ankete zainteresiralo za mogućnosti koje arhiv nudi za učenike.

Grafikon 5: Odgovori učitelja i nastavnika

Iz dobivenih rezultata ispitivanja učitelja i nastavnika može se zaključiti da iako većina učitelja i nastavnika nije posjetila neki državni arhiv i ne koristi arhivsko gradivo u nastavnom procesu, većina njih ipak prepoznaje odgojno-obrazovni potencijal arhiva i pokazuje interes da ga otkrije. Ovaj zaključak ide u korist arhivima koji se žele baviti arhivskom pedagogijom.

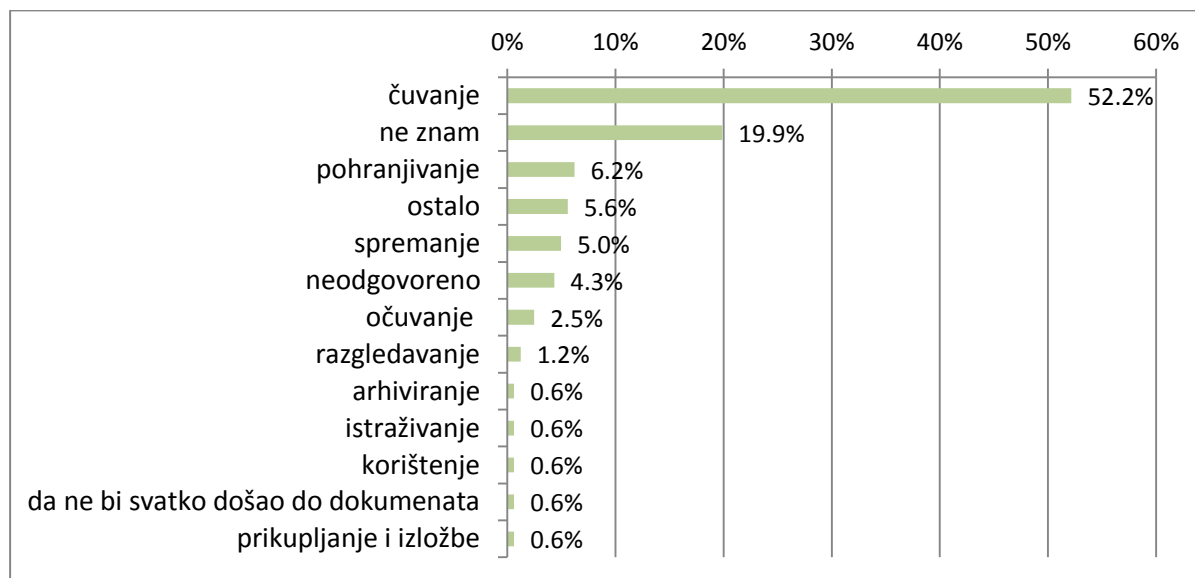
4.4. REZULTATI ISTRAŽIVANJA – UČENICI

U tablici 6 nalaze se dogovori učenika u odnosu na navedene tvrdnje. Malo više od polovice ispitanih učenika odgovorilo je da je za vrijeme svog školovanja čulo za Hrvatski državni arhiv (HDA). HDA nije posjetilo 65% ispitanih učenika, pri čemu 62% njih izjavilo je da ne zna u kojem se gradu HDA nalazi. Čak 79% učenika nije sigurno u to jesu li HDA i Državni arhiv u Zagrebu iste ustanove. Većina učenika izjavila je da ne zna čemu služi HDA. Trećina učenika ne zna može li se arhivskim sadržajima pristupiti putem Interneta.

Tablica 6: Odgovori učenika – zatvorena pitanja

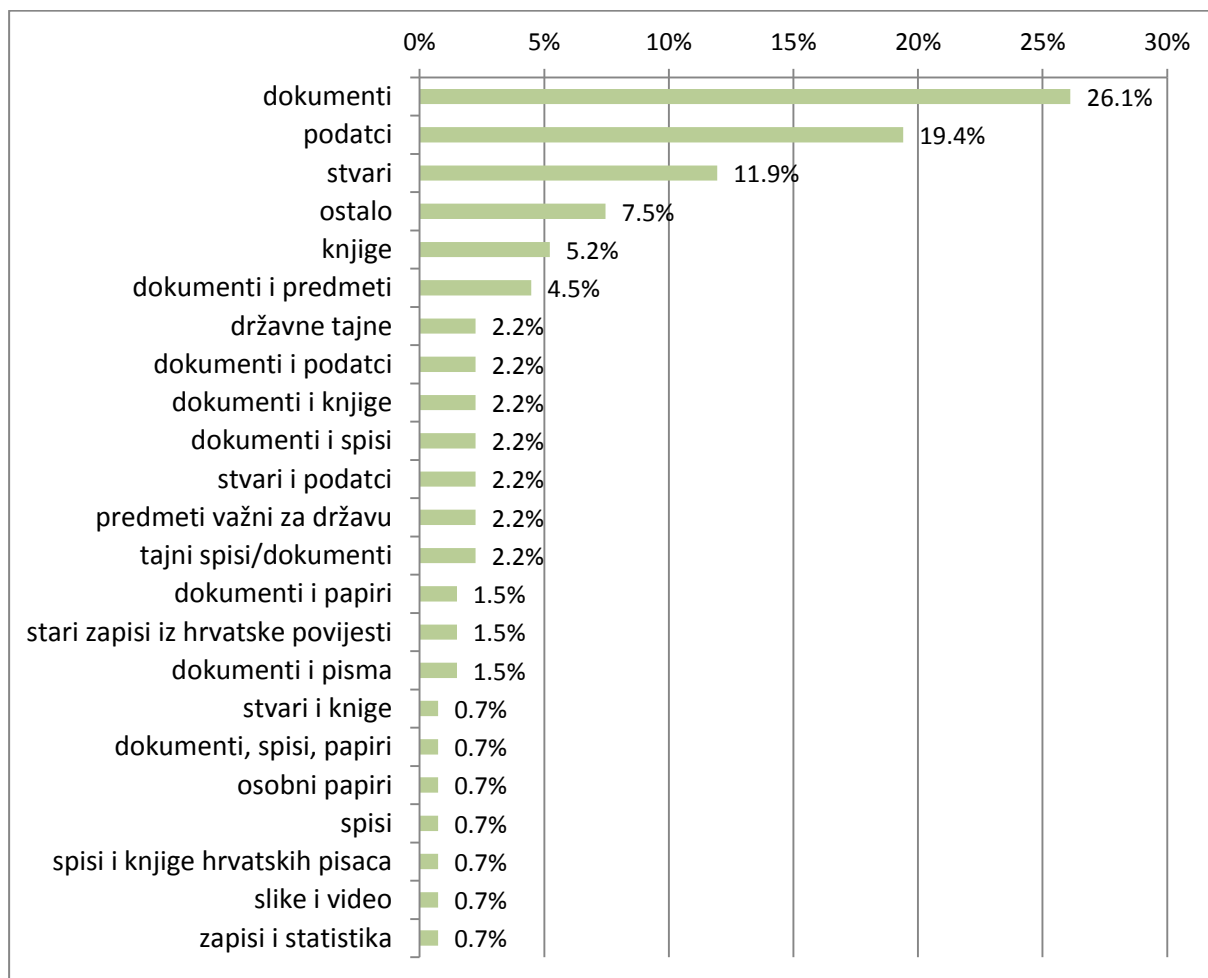
N = 161	%			
	Da	Ne	Ne znam	neodgovoreno
Za vrijeme svog školovanja čuo/la sam za Hrvatski državni arhiv.	55	43	1	0
Za vrijeme svog školovanja posjetio/la sam Hrvatski državni arhiv.	33	65	1	1
Hrvatski državni arhiv i Državni arhiv u Zagrebu iste su ustanove.	4	17	79	0
Znam u kojem gradu se nalazi Hrvatski državni arhiv.	36	62	1	1
Znam čemu služi Hrvatski državni arhiv.	36	62	1	1
Arhivskim sadržajima može se pristupiti putem Interneta.	11	21	37	32

U nastavku slijede grafikoni koji prikazuju odgovore učenika na otvorena pitanja.

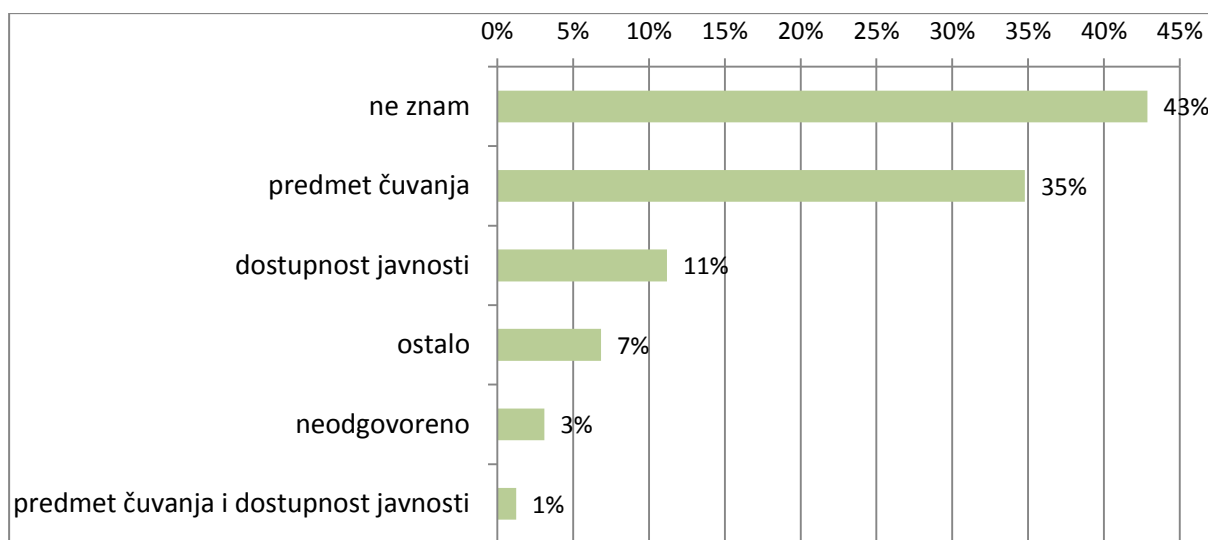
Grafikon 6: Odgovori učenika na pitanje: „Što misliš čemu služi arhiv?“

Iz grafikona 6 vidljivo je da većina učenika arhiv gleda kao ustanovu koja služi čuvanju nečega. Među drugim odgovorima pojavljivao se više puta odgovor da arhiv služi za pohranjivanje, spremanje, očuvanje i razgledavanje. Skoro 20% učenika je napisalo da ne zna čemu arhiv služi, a 4,3% učenika nije odgovorilo na ovo pitanje. Posebno bi se mogli istaknuti odgovori da arhiv služi za *korištenje* i *da ne bi svatko došao do dokumenata* jer prikazuju dva suprotstavljena pogleda učenika o pristupu onome što se nalazi u arhivu.

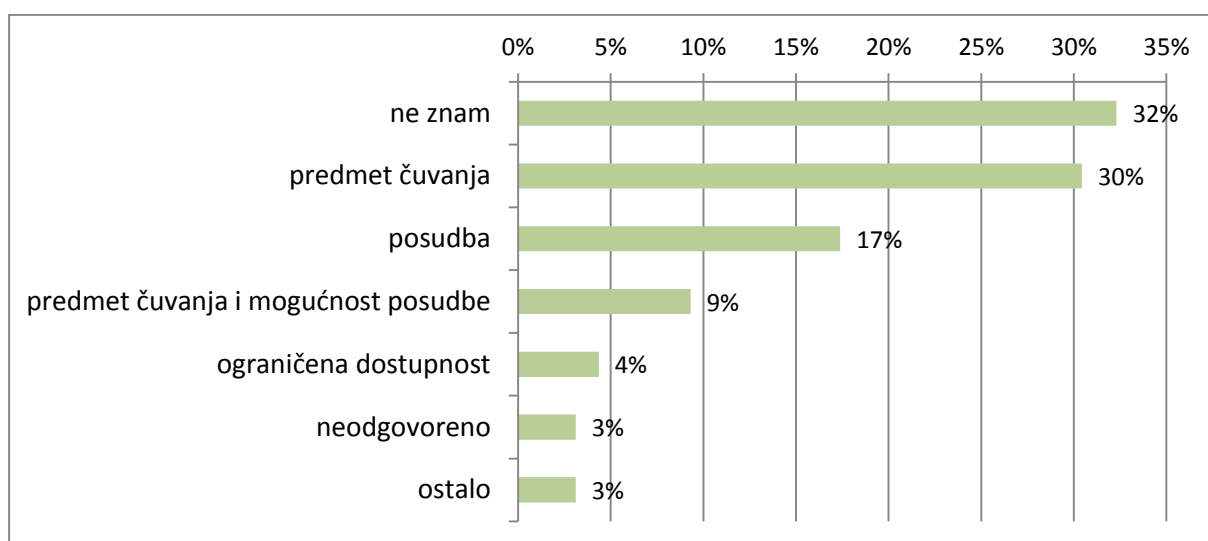
Grafikon 7: Odgovori učenika na pitanje: „Što se čuva u arhivu?“

Najčešći odgovori učenika o tome što se u arhivu čuva su – *dokumenti, podatci, stvari i knjige*. Navedene odgovore učenici su opisivali kao stare, vrijedne i tajne. Ne može se sa sigurnošću reći što su učenici mislili pod pojmom *stvari*, ali vidljivo je da većina njih ima predodžbu o tome da se u arhivu čuvaju „pisani povijesni izvori“, što potvrđuju i njihovi odgovori o razlici između arhiva i muzeja.

Grafikon 8: Odgovori učenika na pitanje: „Što misliš po čemu se razlikuju muzej i arhiv?“

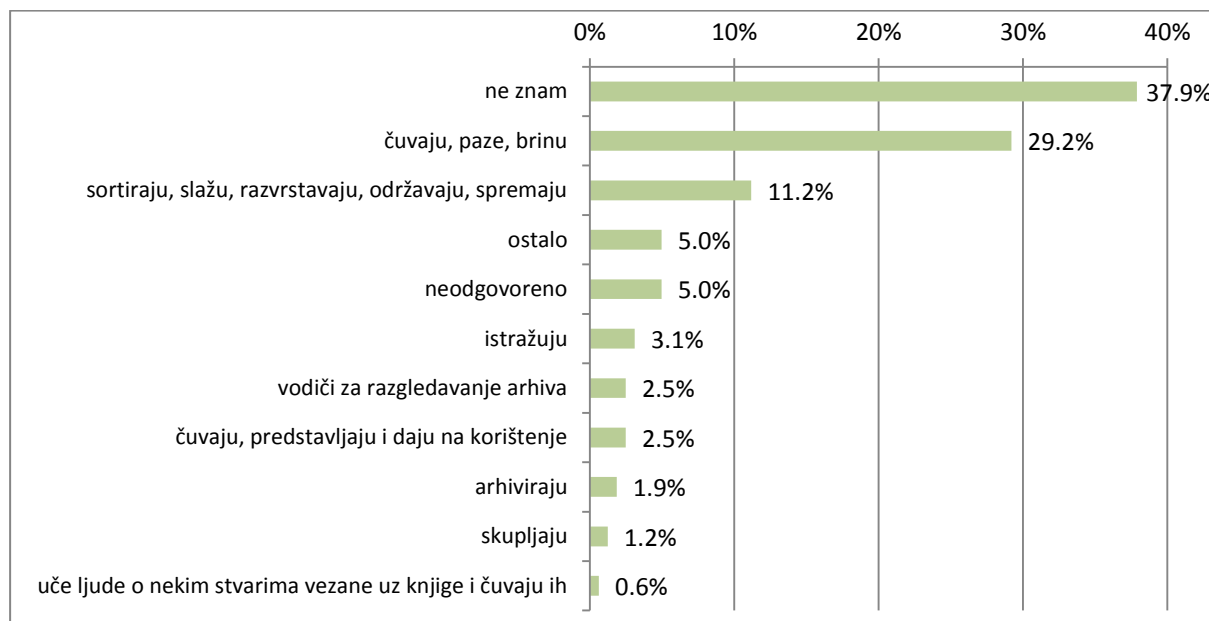
Velik udio ispitanih učenika, 43%, je odgovorilo da ne zna po čemu se razlikuju arhiv i muzej. Ostali učenici su uglavnom odgovorili da se arhiv i muzej razlikuju po predmetu čuvanja i/ili dostupnosti javnosti, pri čemu su istaknuli kako je muzej dostupniji za javnost i da se u njemu čuvaju uglavnom stari i vrijedni predmeti, a arhiv su većinom opisali kao ustanovu u koju ne može svatko doći, vidjeti i koristiti ono što se u njemu čuva.

Grafikon 9: Odgovori učenika na pitanje: „Što misliš po čemu se razlikuju arhiv i knjižnica?“

Na pitanje po čemu se razlikuju arhiv i knjižnica, trećina učenika je odgovorilo da ne zna, a 3% učenika nije ponudilo nikakav odgovor. Većina učenika smatra da se arhiv i knjižnica razlikuju po predmetu čuvanja i/ili mogućnosti posudbe. Istaknuli su da je ono što se u arhivu čuva starije i vrednije od knjiga u knjižnici te da se za razliku od knjižnice u arhivu ništa ne može posuditi.

Iz odgovora učenika o razlici između arhiva i muzeja, i arhiva i knjižnica, vidljivo je kako učenici arhiv percipiraju kao zatvorenu ustanovu koja im nije tako pristupačna kao knjižnica ili muzej.

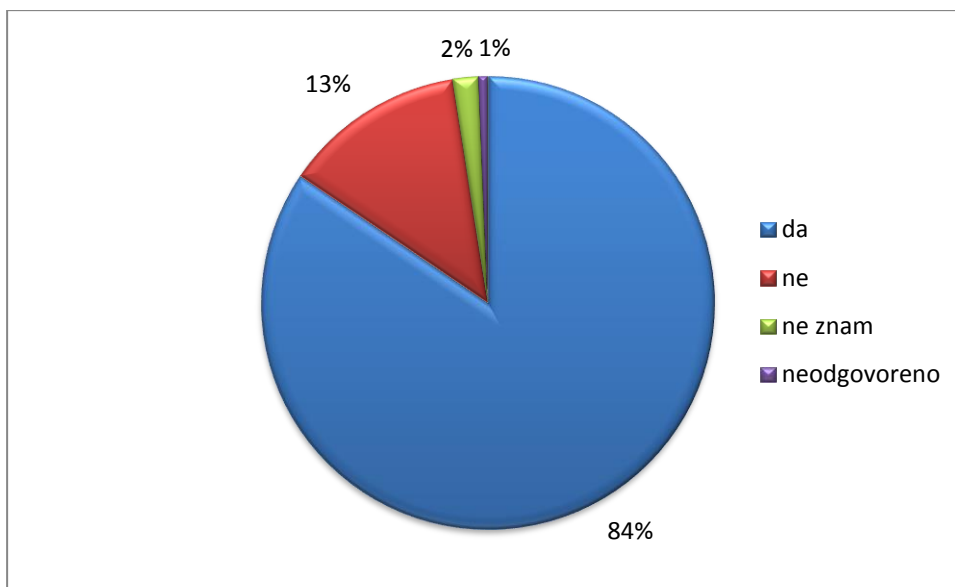

Grafikon 10: Odgovori učenika na pitanje: „Što misliš što rade ljudi koji su zaposleni u arhivima?“

Kod više od trećine učenika, odgovor na pitanje o tome što misle da rade ljudi zaposleni u arhivima bio je *ne znam*. Većina učenika je ipak ponudila svoje odgovore, a među njima su najčešći bili da zaposlenici arhiva – *čuvaju, paze, brinu, sortiraju, slažu, razvrstavaju, održavaju i spremaju* ono što se nalazi u arhivu. Iako u malom postotku, dio učenika je napisao da arhivisti predstavljaju, daju na korištenje i uče ljude o onome što se čuva u arhivu.

Ovi odgovori su u skladu s percepcijom učenika da je arhiv ustanova koja služi za čuvanje (nečega), stoga je učenicima bilo logično da ljudi koji su zaposleni u arhivu, *čuvaju* ono što je u njemu. Neki učenici su istaknuli da su arhivisti kao čuvari koji paze da netko ne bi došao u arhiv i ukrao nešto.

S obzirom da se učenike nije pitalo što misle o tome što učenik može raditi u arhivu, vjerojatno se zbog toga niti jedan učenik, ni u jednom drugom pitanju, nije osvrnuo na to da u arhivu može pronaći nešto za sebe. Svakako bi bilo dobro uključiti to pitanje u istraživanje koje bi stavilo naglasak na stav učenika o tome je li mu je arhiv kao ustanova potreban.

Grafikon 11: Odgovori učenika na pitanje: „Bi li volio posjetiti neki arhiv?“

Na posljednjem pitanju je većina učenika, njih 84%, izjavila da bi voljela posjetiti neki državni arhiv. Jedan učenik je istaknuo da bi volio posjetiti arhiv HRT-a, a dvoje učenika Hrvatski državni arhiv. Interes učenika, kao i učitelja i nastavnika, ide u korist razvoju arhivske pedagogije.

5. Zaključak istraživanja

Ovim istraživanjem željela se detektirati otvorenost državnih arhiva u Hrvatskoj prema odgojno-obrazovnom sustavu ispitivanjem stvarnog stanja i postojanja interesa arhiva u području arhivske pedagogije. Prema dobivenim rezultatima istraživanja mogu se proizvesti sljedeći zaključci:

1. U Hrvatskoj postoji odgojno-obrazovna aktivnost arhiva.
2. Odgojno-obrazovna aktivnost arhiva u Hrvatskoj nedovoljno je razvijena u odnosu na odgojno-obrazovnu aktivnost izdvojenih stranih arhiva (Britanski nacionalni arhiv i Američki nacionalni arhiv).
3. Ponuda odgojno-obrazovne aktivnosti arhiva nije dovoljno vidljiva i dostupna učiteljima i učenicima.
4. Ravnatelji arhiva prepoznaju potencijal arhivske pedagogije i smatraju ju važnom i korisnom za razvoj arhivske djelatnosti.
5. Arhivi u Hrvatskoj bi se bavili arhivskom pedagogijom kada bi imali više stručnjaka u tom području, više financijskih sredstava i više organizacijskih mogućnosti.
6. Ravnatelji arhiva smatraju da je arhivski pedagog kao stručnjak potreban arhivu.

7. Većina zaposlenika arhiva iskazuje interes za bavljenjem arhivskom pedagogijom.
8. Učitelji i nastavnici nisu dovoljno upoznati s odgojno-obrazovnim aktivnostima arhiva.
9. Većina učitelja i nastavnika prepoznaje odgojno-obrazovni potencijal arhiva i pokazuje interes da ga otkrije.
10. Većina učenika nije u dovoljnoj mjeri upoznata s arhivom kao ustanovom.
11. Učenici bolje poznaju rad knjižnica i muzeja, nego rad arhiva.
12. Većina učenika iskazala je interes za posjet arhivu.

Što se tiče hipoteza postavljenih na početku, s obzirom na rezultate dobivene istraživanjem, potvrđene su sve hipoteze osim treće da će kod nastavnika povijesti, geografije i hrvatskog jezika biti uočen veći interes za uključivanje arhiva i arhivskoga gradiva u nastavu. Ta se pretpostavka ne može potvrditi niti odbaciti zbog premalog broja nastavnika tih predmeta koji su sudjelovali u istraživanju.

Navedeni zaključci upućuju na to da se arhivska pedagogija u Hrvatskoj ne može usporediti s najboljim primjerima stranih arhiva. Usprkos tome, svi navedeni zaključci idu u prilog tome da arhivska pedagogija u Hrvatskoj ima potencijala za razvoj. Oni bi trebali biti motivacija svim arhivistima koji se odluče baviti arhivskom pedagogijom. I *Zakon o arhivskom gradivu i arhivima* daje potporu tome jer u njemu stoji da se arhivsko gradivo daje na korištenje, uz službene, znanstvene i druge svrhe i za potrebe nastave.⁵¹

5.1. PRIJEDLOZI ZA RAZVOJ PODRUČJA ARHIVSKE PEDAGOGIJE U HRVATSKOJ

Nakon provedenog istraživanja o aktivnostima povezanim s arhivskom pedagogijom u Hrvatskoj, imajući na umu praksu arhiva u Europi i svijetu, predlažemo načine razvoja arhivske pedagogije u Hrvatskoj:

1. Nadopuniti Uredbu o nazivima radnih mjesta i koeficijentima složenosti poslova u javnim službama⁵² tako da se u nju doda naziv radnog mjesta *arhivski pedagog*.
2. Obogatiti odgojno-obrazovnu ponudu arhiva:
 - organizirati posjete djece, učenika, studenata arhivu (predstavljanje arhiva),

⁵¹ Zakon o arhivskom gradivu i arhivima (NN 144/12)

⁵² Uredba o nazivima radnih mjesta i koeficijentima složenosti poslova u javnim službama, pročišćeni tekst, http://www.unizg.hr/fileadmin/rektorat/dokumenti/propisi/UREDBA_o_nazivima_radnih_mjesta_i_koeficijenti_ma_slozenosti_poslova_u_javnim_sluzbama.pdf (14. 9. 2013.)

- organizirati različite radionice za učenike, učitelje i studente (arhivistička, genealoška, glagoljaška, heraldička, paleografska, povijesna, novinarska, likovna i dr.),
 - digitalizirati arhivsko gradivo za potrebe nastave i objaviti na mrežnim stranicama arhiva,
 - izraditi elektroničke nastavne materijale za proučavanje i interpretaciju različitog arhivskog gradiva,
 - uskladiti e-nastavne materijale s nacionalnim kurikulumom.
3. Učiniti odgojno-obrazovnu ponudu arhiva vidljivijom:
 - redovito postavljati obavijesti na mrežnim stranicama arhiva,
 - formirati posebnu sekciju na mrežnim stranicama arhiva na kojoj bi se objavljivali odgojno-obrazovni sadržaji za učenike, učitelje i studente,
 - redovito postavljati informacije na društvenim mrežama.
 4. Uspostaviti bolju suradnju sa školama i fakultetima.
 5. Ostvariti bolju suradnju s učiteljima:
 - organizirati projektnu i izvanučioničku nastavu.
 6. Uspostaviti fleksibilnost:
 - ostvariti odgojno-obrazovne aktivnosti arhiva i izvan samog arhiva.

Preduvjet svemu navedenome je da se određeni zaposlenik, arhivski pedagog, uz pomoć ostalih stručnjaka u potpunosti posveti ovom području kako bi se ono što bolje razvijalo. Bilo bi dobro da se, barem za početak, u Hrvatskom državnom arhivu uspostavi odjel za arhivsku pedagogiju kako bi se osigurao sustavan i posvećen rad s učenicima, učiteljima i studentima te cjelovito provođenje prethodno predloženih aktivnosti. S obzirom na važnost cjeloživotnog obrazovanja ne treba pritom zaboraviti niti na rad s odraslima.

Važno je ponovno naglasiti da su arhivi ti koji se moraju prvi aktivirati te pozvati i privući škole, ali zatim zajedno s njima surađivati i razvijati arhivsku pedagogiju. Julia Hendry jasno predlaže načine kako arhivisti mogu uspostaviti suradnju s učiteljima i pomoći im da arhivsko gradivo koriste za potrebe nastave: „Razumjeti precizne zahtjeve učitelja i prilagoditi im se, upoznati nastavni plan i program i poučiti učitelje kako pronaći potrebno gradivo jer na taj način arhivisti aktivno mogu biti sudionici nastavničkog procesa, učvrstiti odnose u zajednici u kojoj djeluju, doprinijeti obrazovanju te odgojiti svoje buduće korisnike,

donatore i podržavatelje.⁵³ Dakle, arhivisti trebaju u ulozi arhivskog pedagoga podučavati učenike kao buduće korisnike kako pronalaziti i proučavati arhivsko gradivo kao izvor informacija.

Većinu navedenih prijedloga razvoja arhivske pedagogije u Hrvatskoj možemo svesti pod potrebu aktivnog rada i djelokruga Sekcije za razvoj arhivske pedagogije pri Hrvatskom arhivističkom društvu koja tek počinje sa svojim djelovanjem i može značajno doprinijeti ovome području. Jednako tako bitan je i interes i angažman obrazovnog sustava za odgojno obrazovnu suradnju s arhivom jer te dvije strane zajedničkim radom mogu ostvariti potencijal arhivske pedagogije.

6. Zaključak: Doprinos arhiva odgoju i obrazovanju

Na kraju ovoga rada, kao zaključak, pokušat ću sintetizirati promišljanja o arhivskoj pedagogiji, na temelju proučavanja različitih izvora i provedenih istraživanja, u kontekstu doprinosa arhiva odgoju i obrazovanju.

Arhiv je specifična javna, baštinska, kulturna i informacijska institucija ima značajan obrazovni potencijal kao i knjižnice i muzeji. I dok knjižnice i muzeji imaju dugu i prepoznatljivu odgojno-obrazovnu praksu, arhivi ju također počinju otkrivati i razvijati. U Hrvatskoj, kao službeni početak odgojno-obrazovnog rada arhiva možemo smatrati 2013. godinu kada je osnovana Sekcija za razvoj arhivske pedagogije pri Hrvatskom arhivističkom društvu. Između ostalog, o radu ove Sekcije ovisi hoće li arhiv po svojom odgojno-obrazovnom ponudom i aktivnostima uskoro stati uz bok barem muzejima, unutar AKM zajednice.

Arhiv je kroz različita društveno-povijesna razdoblja mijenjao svoju osnovnu svrhu. Od institucije koja najprije služi različitim procesima upravljanja, zatim kao riznica vrijedne dokumentacije za pravne odnose, arhiv postaje i ustanova povijesnih izvora, vrijedna istraživačima iz znanstvenih i drugih krugova.⁵⁴ Stoga možemo reći da danas arhiv ima višeslojnu ulogu jer služi, u najširem smislu, čuvanju, dokazivanju, svjedočenju, istraživanju i obrazovanju. Odgojno-obrazovna uloga arhiva je trenutno najzanimljivija pa se može postaviti pitanje doprinosa arhiva odgoju i obrazovanju. Odgovor ćemo uobličiti prema

⁵³ Hendry, J. Primary sources in K-12 education : opportunities for archives. // The american archivist. Vol. 70, 1(2007), str. 114-129. URL:

<http://archivists.metapress.com/content/v674024627315777/?p=e7a5336f62f54f91afe202cdaf36a755&pi=3> (31. 1. 2013.).

⁵⁴ Ivanović, J. Priručnik iz arhivistike : 1. dio. Zagreb : Hrvatski državni arhiv, 2010.

subjektima odgoja i obrazovanja u kontekstu arhivske pedagogije, a to su učenici (osnovne i srednje škole, studenti, ali i odrasli), učitelji (nastavnici i profesori) i arhivski pedagozi.

S obzirom na to da je arhivsko gradivo poveznica između sadašnjosti i prošlosti te je prvi, „neprerađeni“ i originalni trag o prošlosti na temelju koje se gradi sadašnjost i budućnost, ono može na mnoge načine doprinijeti odgoju i obrazovanju učenika.⁵⁵ Uz individualni interes učenika, nastavnu pripremu, temu, sadržaj i vrstu arhivskog gradiva, ono može potaknuti učenike na postavljanje pitanja i promišljanje o različitim pogledima i interpretaciji istog događaja s obzirom na mjesto, vrijeme i izvor na temelju kojih se događaj (ili nešto drugo) razumijeva i prema kojem se zauzima određeni stav. Taj odgojni doprinos sastoji se u osvješćivanju problematike prijenosa informacija i pouzdanost izvora i senzibiliziranju za tuđa mišljenja kao i razvoju kritičkog stava prema različitim izvorima. Zatim, u doticaju s arhivskim gradivom kao primarnim izvorom, učenik ima mogućnost doživjeti moment „otkrivanja“ što snažnije djeluje na doživljaj i pamćenje toga što je otkrio kao i uspostavljanje i utvrđivanje uzročno-posljedičnih veza i bolje razumijevanje prošlosti i sadašnjosti. To „otkrivanje“ omogućuje učeniku da bude maksimalno aktivan i samostalan u učenju, što je vrlo učinkovito jer takvim aktivnim učenjem je učenik mentalno, fizički i emotivno vrlo angažiran. Još jednom istaknimo, ovisno međusobno povezanim činiteljima kao što je sam učenik – njegov interes, predznanje, stil učenja, vještine, motivacija, kontekst učenja – fizički i društveni, tema kojom se bavi i sl., učenje iz arhivskog gradiva može pomoći učeniku u razvoju kritičkog mišljenja posebice u slučajevima usporedbe različitih dokaza i propitivanja valjanosti i pouzdanosti izvora informacija, zatim potaknuti na daljnje istraživanje i učenje i na kraju na osamostaljenje prilikom oblikovanja mišljenja o suvremenim prilikama u kojima živi. Rad s arhivskim gradivom doprinosi kvalitetnijem obrazovanju i obogaćenju iskustva učenja. Iako je subjektivan, ne smije se zanemariti i zabavni moment učenja i istraživanja iz arhivskog gradiva.

Ovdje se još mogu izdvojiti prednosti učenja iz arhivskog gradiva koje prepoznaje Američki nacionalni arhiv:⁵⁶

- izvorni dokumenti (dnevници, pisma, crteži, karte, plakati...) nastali sudjelovanjem ili svjedočenjem u nekom događaju ili razdoblju iz prošlosti „govore više“ nego sekundarna literatura o tom događaju ili razdoblju,

⁵⁵ Pod time se misli na sve koji uče iz arhivskog gradiva, no za ovaj rad posebice na učenike osnovnih i srednjih škola.

⁵⁶ The National Archives, Teachers' Resources, Primary Source Research & Classroom Resources, History in the Row, URL: <http://www.archives.gov/education/research/history-in-the-row.htm> (29. 8. 2014.)

- učenici postaju svjesni da sva pisana povijest utječe na njezinu interpretaciju od strane različitih autora,
- proučavajući povijesne opise, učenici prepoznaju njihovu subjektivnu prirodu,
- preko izvornih zapisa, učenici direktno dodiruju živote ljudi iz prošlosti i to angažira njihovo učenje, ne samo na kognitivnoj, nego i na afektivnoj razini (takav pristup ostavlja na njih snažniji dojam i time se ostvaruje reflektivni model artikulacije nastave),
- korištenjem izvornih zapisa, učenici razvijaju analitičku kompetenciju
- učenici svoje udžbenike mogu tada promatrati kao primjere interpretacije povijesti na temelju dokaza, a ne kao „nabavljače“ istine,
- sažimajući svoje dojmove na temelju proučavanja arhivskog gradiva, učenici uviđaju i svoju subjektivnost interpretacije u raspravama s ostalim suučenicima,
- konzultiranjem arhivskog gradiva učenici se mogu upoznati s dvije činjenice o proučavanju prošlosti – prvo, zapisi povijesnih događaja odražavaju osobne, društvene, političke ili ekonomske prilike sudionika; drugo, na površinu izlaze i osobne predrasude i stavovi učenika nastalih na temelju njihovog jedinstvenog životnog iskustva i društvenog okruženja u kojem žive,
- interpretacija povijesnih izvora utječe na učenikovu interpretaciju suvremenih izvora (npr. novine) – učenici uočavaju kako točka gledišta i predrasude utječu na dokaze
- razvijanje kritičkog stava prema pouzdanosti izvora,
- korištenje izvora kao oslonac u svojim argumentacijama u raspravama sa suučenicima.

Navedene prednosti su elementi doprinosa arhiva odgoju i obrazovanju učenika u kojima arhivska pedagogija može pronaći motivaciju, ali i opravdanje za svoje djelovanje.

Osim učenicima, i učiteljima (nastavnicima i profesorima) rad s arhivskim gradivom doprinosi kvaliteti pripreme nastave, poučavanja, samostalnog, cjeloživotnog učenja i profesionalnog usavršavanja. To također ovisi o samim učiteljima (predmetu koji predaju i vlastitom interesu), vremenu koje mogu i žele tome posvetiti, nastavnom planu i programu i sl., ali i mogućnostima koje arhiv njima pruža⁵⁷.

I na kraju, valja se osvrnuti i na odgojno-obrazovni doprinos arhiva samom arhivu. Na temelju ovoga rada može se zaključiti da arhiv može postati značajno obrazovno središte. Analogni i digitalizirani arhivski izvori, pedagoški obrađeni i pripremljeni za korištenje u

⁵⁷ Britanski i Američki nacionalni arhivi imaju bogatu ponudu za učitelje, vezanu za njihovo profesionalno usavršavanje, ali i nastavni rad.

odgojno-obrazovnom procesu mogu biti od velike koristi kako za arhiviste radi njihovoga osobnog razvoja i razvoja struke, tako i za promociju arhiva i njihovu veću vidljivost, utjecaj i uključenost u zajednici u kojoj djeluju. Upravo se zbog toga na razvoj arhivske pedagogije ne smije gledati samo kao na novi trend koji postoji u svijetu i koji treba uvesti i u Hrvatskoj. Arhivska pedagogija je mnogo više od toga. Ona može otvoriti nove, neistražene mogućnosti korištenja arhivskog gradiva, obrazovati korisnike i povećati njihov broj, povećati vidljivost arhiva u društvu, njihov značaj i u konačnici poboljšati njihovo financiranje. Arhivskom pedagogijom može se ostvariti odgojno-obrazovni potencijal arhiva koji doprinosi kvaliteti obrazovanja i za učenike (studente i odrasle) i za učitelje (nastavnike i profesore) te arhiviste, a dostupnost arhivskog gradiva će se proširiti i za one kojima ono i nije tako dostupno, čime arhiv može postati ustanova u kojoj se gradivo u jednakoj mjeri čuva i koristi.

Sažetak

U ovom se radu polazi od činjenice da se arhivi u inozemstvu sve više otvaraju obrazovnom sustavu kako boljim povezivanjem i suradnjom tako i razvojem elektroničkih didaktičkih materijala. Zbog toga je u Hrvatskoj provedeno istraživanje u arhivima na nacionalnoj razini kojim je ispitno postojanje takvih aktivnosti i sadržaja u Hrvatskoj te ih se usporedilo s međunarodnim iskustvima. U istraživanju se ispitivalo postojanje politike otvorenosti prema odgojno-obrazovnom sustavu, osobni stavovi zaposlenika u arhivima te njihova motivacija za razvoj takvih aktivnosti i sadržaja. U istraživanju su sudjelovali i učenici viših razreda osnovnih škola te učitelji i nastavnici. Na temelju rezultata provedenog istraživanja izvedeni su zaključci o trenutnom stanju razvijenosti didaktičkih aktivnosti i materijala te povezanosti arhiva i škola. Konačno, u radu se predlaže niz konkretnih mjera i postupaka koje bi arhivi mogli provoditi kako bi vrijedno gradivo učinili dostupnijim u elektroničkom obliku te tako zainteresirali sudionike odgojno-obrazovnog procesa na veće korištenje takvih sadržaja u nastavi. Međusobno povezivanje arhiva i odgojno-obrazovnih institucija može značajno pridonijeti osvješćivanju važnosti arhiva i arhivskoga gradiva, uključivanju u svjetske trendove suvremene arhivistike te razvoju arhivske pedagogije.

Ključne riječi: arhiv, arhivska pedagogija, arhivski pedagog, obrazovni potencijal arhiva, učenik

Abstract

This paper starts from the fact that national archives abroad are lately opening more and more to educational system, developing rich educational materials and activities based on the archival sources. The research in this thesis was conducted in Croatia, in the archives on the national level. The goal of the research was to determine existence of educational activities and material in Croatian national archives and to compare it with international experience. The research investigated the Croatian national archives policy of openness toward the educational system and personal attitudes of employees in the archives and their motivation for the development of such activities. Also, the research involved students of primary schools and teachers. Based on the results of the research, conclusions were drawn about the current state of development of didactic material and activities in the Croatian national archives. Finally, the paper proposes a series of concrete measures and procedures that archives can implement to make valuable archival materials accessible in electronic format and to motivate participants in the educational process to use such content in the classroom more often. Interconnection of archives and educational institutions can significantly contribute to raising awareness of the importance of archives and archival materials, inclusion in the global trends of contemporary archival studies and the development of archival pedagogy.

Keywords: archive, educational activities in archive, students, teachers

7. Popis literature

1. Arhivi, knjižnice, muzeji: mogućnosti suradnje u okruženju globalne informacijske infrastrukture, Arhiva seminara AKM-a, URL:
http://public.carnet.hr/akm/AKM_ostali/akm1/index.html (5. 8. 2014.)
2. Ćosić, S.; Lemić, V. Rad arhiva u uvjetima suprotstavljenih utjecaja : država – društvo – korisnici. // Arhivski vjesnik. 49(2006), str. 7-19.
3. ERIC, <http://eric.ed.gov/> (11. 9.2013.)
4. Hendry, J. Primary sources in K-12 education : opportunities for archives. // The american archivist. Vol. 70, 1(2007), str. 114-129. URL:
<http://archivists.metapress.com/content/v674024627315777/?p=e7a5336f62f54f91afe202cdaf36a755&pi=3> (31. 1. 2013.).
5. Hofgräff, Darija. Promišljanja: Kulturni četvrtak u Hrvatskom državnom arhivu i Arhivski kalendar: zrcalo naših kulturno-prosvjetnih događanja kao izazov?. // Arhivi i politika, Hrvatsko arhivističko društvo, Opatija, 2013, str. 277-282.
6. Hrvatski državni arhiv, Radionice, <http://www.arhiv.hr/arhiv2/Uslugezajavnost/Obilasci-i-radionice/Radionice/index.htm> (10. 9. 2013.)
7. I skup muzejskih pedagoga Hrvatske s međunarodnim sudjelovanjem, 2002., Zbornik radova
8. Introduction to information literacy. / Association of college and research libraries. [2013]. URL: <http://www.ala.org/acrl/issues/infolit/overview/intro> (9. 9. 2013.).
9. Ivanović, J. Priručnik iz arhivistike : 1. dio. Zagreb : Hrvatski državni arhiv, 2010.
10. Jelaš, Danijel. Mogućnost unaprijeđenja suradnje arhiva i nastavnika povijesti u organizaciji izvanučioničke nastave. // Arhivi i politika, Hrvatsko arhivističko društvo, Opatija, 2013, str. 241-258.
11. Jurić, Mirjana. Karte u oblikovanju edukativnih aktivnosti: kartografska radionica za djecu. // Arhivi i politika, Hrvatsko arhivističko društvo, Opatija, 2013, str. 267-276.
12. Majanović, N. Dr. Bauer i ...muzejska pedagogija, URL:
http://hrcak.srce.hr/index.php?show=clanak&id_clanak_jezik=132604 (28. 8. 2014.)
13. Matanić, T.; Rajković, T. (2013.) Povijest 5, udžbenik povijesti za peti razred osnovne škole, Zagreb: Profil.
14. Menne-Haritz, A. Access – the reformulation of an archival paradigm. // Archival Science. Vol. 1, 1(2001), str. 57-82. URL: <http://staff-www.uni-marburg.de/~mennehar/publikationen/access.pdf> (21. 5. 2013.).

15. Miška mica je mejnik v arhivskem pedagoškem delu. / Zgodovinski arhiv Celje. [2013.].
URL: <http://www.zac.si/2012/05/31/miska-mica-jo-bo-ob-mednarodnem-arhivskem-dnevu-zbrisala-iz-arhiva-v-narodni-dom/> (9. 9. 2013.).
16. Multilingual Archival Terminology, URL: <http://www.ciscra.org/mat/> (28. 8. 2014.)
17. Nastavni plan i program za osnovnu školu. / Ministarstvo znanosti, obrazovanja i sporta.
URL: public.mzos.hr/fgs.axd?id=14181 (9. 9. 2013.).
18. Pravilnik o uvjetima i načinu stjecanja stručnih zvanja u muzejskoj struci (NN 097/2010)
19. Robyns, M. C. The archivist as educator : integrating critical thinking skills into historical methods instruction. // The american archivist. Vol. 64, 2(2011), str. 363-384. URL:
<http://archivists.metapress.com/content/q4742x2324j10457/?p=a59c611ede58443688b61b1d0b9fc2cc&pi=1> (3. 2. 2013.).
20. Slančec, Gordana. Arhivska pedagogija i rad s učenicima u državnom arhivu u Slavanskom Brodu. // Arhivi i politika, Hrvatsko arhivističko društvo, Opatija, 2013., str. 259-265.
21. Stančić, H.; Garić, A. Arhivska pedagogija, 17. Seminar Arhivi, Knjižnice, Muzeji, Poreč, 27.-29. studeni 2013, rkp. 5 str. u tisku.
22. Stančić, H.; Garić, A. Otvorenost hrvatskih arhiva prema odgojno-obrazovnom sustavu. // Arhivi i politika, Hrvatsko arhivističko društvo, Opatija, 2013, str. 209-240.
23. Stančić, H.; Garić, A.; Stanković A. Archival Educational Activities in the Online Environment, APEX – Building Infrastructures for Archives in a Digital World, Dublin, 26.-28. lipanj 2013., rkp. 25 str. u tisku.
24. Stradling, R., 2003. Multiperspectivity in history teaching : a guide for teachers: Council of Europe: <http://tandis.odihr.pl/documents/hre-compendium/en/CD%20SEC%20%20ENV/PARTNERS%20RESOURCES/CoE%20Multiperspectivity%20in%20history%20teaching%20ENG.pdf> (10. 3. 2014)
25. Uredba o nazivima radnih mjesta i koeficijentima složenosti poslova u javnim službama, pročišćeni tekst,
http://www.unizg.hr/fileadmin/rektorat/dokumenti/propisi/UREDBA_o_nazivima_radnih_mjesta_i_koeficijentima_slozenosti_poslova_u_javnim_sluzbama.pdf (14. 9. 2013.)
26. Wiler, M., Arhivi, knjižnice, muzeji: mogućnosti suradnje u okruženju globalne informacijske infrastrukture, O AKM-u, URL: <http://public.carnet.hr/akm/O%20AKM-u.htm> (5. 8. 2014.)
27. Zakon o arhivskom gradivu i arhivima. Narodne novine 144/12.

provjeriti jesu li sve fusnote u popisu literature

7. 1. DODATNI IZVORI

Mrežne stranice stranih arhiva:

1. National Archives of Australia, <http://www.naa.gov.au/>
2. National Archives of the United States, <http://www.archives.gov>
3. The National Archives, <http://www.nationalarchives.gov.uk/>

Mrežne stranice državnih arhiva u Hrvatskoj:

1. Državni arhiv u Bjelovaru, <http://www.kultura.hr/ustanova/dabj>
2. Državni arhiv u Dubrovniku, <http://www.dad.hr/>
3. Državni arhiv u Gospiću, <http://www.arhiv-gospic.hr/>
4. Državni arhiv u Karlovcu, <http://www.da-ka.hr/>
5. Državni arhiv za Međimurje, <http://dram.host56.com/>
6. Državni arhiv u Osijek, <http://www.dao.hr/>
7. Državni arhiv u Pazinu, <http://www.dapa.hr>
8. Državni arhiv u Rijeci, <http://www.riarhiv.hr/>
9. Državni arhiv u Sisku, <http://www.dask.hr/>
10. Državni arhiv u Slavanskom Brodu, <http://www.dasb.hr/>
11. Državni arhiv u Splitu, <http://www.das.hr/>
12. Državni arhiv u Šibeniku, <http://www.dasi.hr/>
13. Državni arhiv u Varaždinu, <http://www.dav.hr/>
14. Državni arhiv u Virovitici, <http://www.davt.hr/>
15. Državni arhiv u Vukovaru, <http://www.davu.hr/>
16. Državni arhiv u Zadru, <http://www.dazd.hr/>
17. Državni arhiv u Zagrebu, <http://www.daz.hr/>
18. Hrvatski državni arhiv, <http://www.arhiv.hr/>